

JAUNATNES
LITERATURA

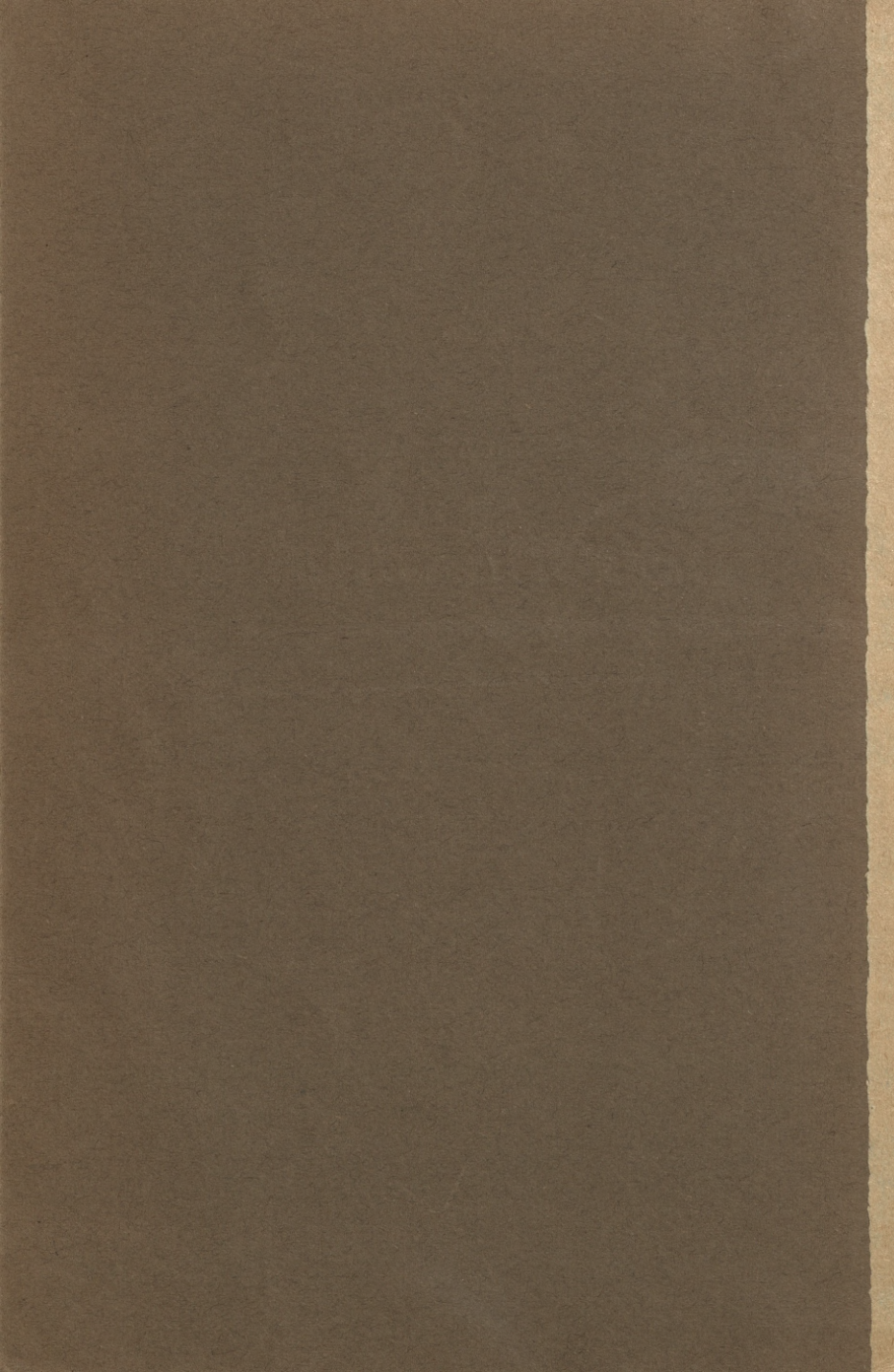
№ 2.

J. AKURATERS

DEGOŠA SALA

J. ROZES IZDEVUMS
RIGĀ, SUVOROVA IELĀ 3.

211. A.
L A
3085

J. AKURATERA

DEGOŠA SALA.

RIGĀ, 1924.

J. ROZES APGĀDIBĀ, SUVOROVA IELĀ 3.

DEGOŠA SALA.

Dem Scheidenden ist jede Gabe wert,
Ein dürres Blatt, ein Moos, ein Stein-
chen aus der Quelle,
Dass er des Freunds gedenke...
... So wird ein Nichts zum höchsten
Schatz verwandelt.
Goethe.

I.

Kad lauki bija jau brieduši un saule sāka zilgmaju mest pār rudzu druvam un birzem ap kalniem — viņš nāca atpakaļ.

Kas tās bija par savadām ilgam bijušas! Ak, neviens, neviens to lai nezina... Tās bija ilgas, kādas sajūt kāds aizmirsts un sirdsviens, kad pēc ilgām un veltām cīņam viņš noguris nejauši paskatas rudeņa zvaigžņotā naktī un viņa auss sāk dzirdēt kaut ko un sirds sāk drebet kā mazam bērnam. Kāds bija saucis un viņš atsaucās: nāku! nāku!

Pār laukiem un dažu peleku jumtu pamirdzeja ezera sudrabs, kā gaŗa strēmele mūžīgā mierā.

Tad viņam likās diezgan braukts. Tālak tas gribeja iet kājam, ka gribetu kaut ko satikt vaj apsveicināt.

Viņš aizmaksāja ormanim un paņēma savu vieglo, mazo ceļa somu un mēteļi uz rokas. Tad viņš gāja pa balti-dzelteno lielceļu no pakalna uz leju, no lejas uz pakalnu. Bez mēra augstais zilums ar mākoņiem un gaisa bezgalība apņēma viņu un pacēla, — likās māte ar mīļu un stipru roku nes.

Vaj cīruļi kur nedziedāja? Vaj nekliedza bērnu balsis? Vaj viņš nebija mazs un niecīgs atkal? — Ne, briedumā viss stāveja... klusums un smaga pilnība.

Viņš aizsniedza ezera malu. Lielceļš gāja gar pašu krastu. Niedru un šķelpšņu mežs zaļi-brūns stiepās visapkārt ūdeņiem kā vainags. Tad baznīca. Ar norūsejušiem dakstiņiem un kluso tornīti, ar kļavam un bērziem aiz akmeņu valles un aizslēgtām durvim. Visa balta, ar seno balinājumu — — bezdelīgu perekli jumta paspārnē...

Aizslēgtās durvis iedeva kā skumjas, kā nemieru ceļotāja dvēselē. Aizslēgtās durvis... Būtu viņas vaļā un viss, viss vaļā!

Tad nāca paaugstinājums — aiz ta upīte, kas ezerā ieteceja un tur sagrūstošas ūdens sudmalas. Gaŗām ejot viņš dzirdeja — dobji klabināja dzirnavakmeņis apgriezdamies no kūtrā un vājā ūdensspēka. Šis akmenis griezās taktī, bet kā aizmidzis, it kā tas viņa sapnis būtu, ne patiesība, ko viņš tur klabināja. Viņa troksnī bija it kā griba apstāties un kluset un tad — nekādas ūdens gāzmes, nekādi spēki to neiekustinātu vairs.

Pašā kalna malā stāvēja skolas nams, tas bija senā sarkanumā ar aprūsejušu dakstiņu jumtu; logi tikai atmirdēja vasaras saulē un vīnstīgu vītnes kvēpa ap veco, lielo verandu.

Viņš apstājās un palūkojās uz skolas durvim — arī tās bija cieti. Pa sētas vidu aizskrēja kliegdami dažī zēni — laikam tikko brīvdienas bija beigušās. Pagātne uzliesmoja kā zibenis dzeltenī-spodra un atkal apdzisa...

Tad ceļotājs devās tālak uz bērzu birzem, kurās nepārredzamas aizstiepās vietvietam gar slīpo līdzenumu. Iz retām mājām cēlās dūmi no skursteņiem; zaļi-tumšo egļu pulciņi stāvēja līdzā bērziem; —laukos bija rudzu statīni un daudz strādnieku. Bet debess malu pret dienvidiem aizsedza sili, sili un mākoņtilti.

Viņš gāja un vēroja ar savām bāli-zilajām acīm savu ceļu. Tur gandrīz ielejā tak bija reiz viņa vecaku māja — ne, toreiz viņa māja arī. Tikai brīnums!

likās daudz kas bija tik ļoti grozijies un citads ticis, bet daudz kas — vēl vairak kas, nebija nemaz citads ticis.

Viņš iegāja pagalmā un tālums, un ezers, un kalns, un leišu meži dienvidos likās pazuda. Te bija miers, te bija vieta, kur — — —

Viss pazuda savadā mākulī... te bija ta vieta, kur — — —

Viņa acis iededzās, prieks pārņēma visu būtni un asinis steidzīgi sāka zvanīt. Gadi atrāvās atpakaļ, un viņš redzeja to, pēc ka bija sajutis tās lielās zvaigžņotās ilgas.

Viņš stāveja pie dārza vārtiņiem. Sētas bija sabrukušas un kruzmetras auga cauri zediņiem un smaršoja. Klētis un visas mājas bija tādas pat un tomēr ne. Istabas logu slēgi bija lietūs izmazgati, gandrīz pavisam bez krāsas.

Dūrvīs bija vaļā un celiņš uz klētim nomīdīts tāpat kā toreiz, — bet neviens viņam nenāca pretim — — — Uzpūta vēsums.

II.

Dūrvīs parādījās vīrs, pelekos svārkos, nātnās apakšdrēbēs un basām kājām. Novēlusies bārda un mazliet glūnošas praktiķa acis. Tad atnācejs pagāja dažus soļus tam pretim un viņi sastapās, sarunājās.

„Man liekas, te ir Zvanitaju mājas,“ nācejs teica.

„Te, ja,“ apstiprināja bārdainis, lūkodamies un pabrīnidamies mazliet. „Te agrak dzīvoja Andris Zimza. Nu jau desmit gadi...“

„Ja, ja, — mans tēvs Andris Zimza... Esmu viņa dēls Smailis Zimza,“ un kā nezinadams, ko lai saka, viņš aplusa. Likās, viņš pat zobus sakoda.

Aplusa arī bārdainis, tagadejais saimnieks.

„Ēs gribeju te palikt kādu laiku,“ teica Smailis.

Un pēc neilga laiciņa viņi abi soļoja pa celiti uz istabu. Saimniekam tur nebija ko teikt pretim.

Viņš tika uzvests augšas istabiņā, kur vienīgais logs galā raudzījās pāri par ābeļu zarotām rindām uz lauku un bērzu birzitem. Viņam tika gulta uztaisīta vienkāršiem linu palagiem un mikstu spilvenu. Rudzu maize un krūze ar pienu stāveja uz galdiņa un nu — tas vareja dzīvot, nu tas bija atgriezies.

Cik savadi viss tas bija te! Smailis staigāja pa istabiņu un klausījās savos soļos. Kad apstājās, klusums apņēma visu kā dziļš ezers, kas nekustināts mierā snauž. Klusumā bija it kā bailes un prieks reizā un nezināja viņš, kuram pieķerties — likās katrs ņemt viņu pie rokas un vadītu un stāstītu kaut ko.

Te bija pagājušas tās dienas, kuŗas sapņu vaiņagotas dziedādama pavizeja gaŗam. Nevienas, nevienas, kuŗa tukša vaj nelaimīga bijusi. Bezgalīgs pulks baltu dienu ar saules sirdim, līdzī mākoņiem, ko dienvīdus vēji dzina. Un pāri tam viņa varonis uz vanaga spārniem līdzī pasakai meklet savu līgavu, kuŗu velns aiznesis tad, kad viņš vēl šūpulī guleja.

Uz durvim gada skaitlis — sens; gadu divdesmit atpakaļ Smailis to pats bija uzvilcis tur. Nu šis skaitlis mēmi tur stāveja un savos līkumos slēpa tik daudzi, kas tikai vienam vien zināms.

Pie sienas bija viņa grāmatu plaukts stāvejis; tagad ta vairs nebija. Daŗādi veci saimniecības rīki tikai karājās te vairs.

Naglas bija iesistas priekš vaiņagiem sienā. Naglas bija atlikuŗās, bet vaiņagu nebija — nevienas zālītes vairs. Brīnums, kur visa pasaule vareja palīkt!

Smailis atvēra logu galā. Pie tam viņš pārrāva zirnekļa tiklus, kuŗi kā peleki kvēpi bija ietīnuŗi rāmjus. Muŗas zuzedamas aizlaidās ārā.

Te reiz bija tāds reibinoŗš pavasaris... Kad viņš skatījās ārā, līja smags, biezs lietutiņš, kā caur sietu kad sijātu — bija mīglains kā arvienu aprīļos. Neap-turama līgsmība, mīļas, smagas nojaudas plēsa sirdī

un tā, likās, zvanija. Ābelēs un dārza malas liepās melnie strazdi sēdeja un svilpoja cauri lietum klanīdamies ar dzeltenajiem knābjiem un no melnajām spārnū spalvam kā sudrabs nobira sikā lietus lāses... Pumpuri brieda... zeme kūpeja zem miglauta. Tāds bija pavasaris toreiz...

Tagad bija spēcīga vasara. Ābelēs karajās balti un rožaini āboli, bet ābelēs arī bija tādas kā skumjas. Un tur tālak — bija bišu stropi. Tagad tikai viens stāvs avolis bija atlicies, tas pats ar nātram apaudzis. Zāle un smilgas auga līdzās ar kokiem, nevienam laikam nebija te patikšana pūleties.

Bezdelīgas kliegdamas aizšāvās gar viņa galvu un drīz vien jau vidžināja kaut kur uz jumta neredzamas. Trīs vaj četras ligzdas bija mūretas rindā zem pajumtes, bet tur vairs nebija mazo putnenu — ja, vasara jau gāja uz beigām.

Smailis soļoja pa istabiņu un klausījās, vaj nenāks kādi soļi, vaj nenāks kas viņu apsveicināt? Dažs labs tēls atmirdzeja atmiņā kā agrs pavasara rīts un tiešāmība likās izzūdam... Bet ne, neviens nenāks. Viņš atmodās. Varbūt tomēr, varbūt? sirds gaidīja. Viņa bija pagurusi, viņai spēka vajadzēja, un to tikai no tiem tēliem vareja dabūt. Tikai te nu laiku atgriešana bija tas brīnumavots, kur spēka dzēriens guleja aizvāzts un dzidri sarkans kā vecs vīns.

Viņš redzeja mazo zēnu ar dziļām domām un skaidrām acīm — vaj viņš pats tas nebija?

Vecais spogulis ar brūno kokā griezto rāmi diezin kā bija atlicis vēl no visām mantām te. Viņš karajās kaktā ar savadu melnu, likās, izdzisušu stiklu. Smailis palūkojās viņā un atmodās — ja, prom bija viss, prom. Viņš redzeja savu seju ar lielām, pelekām, bālām acīm un mazliet apsarmotiem matiem — ta bija ta pati dzīve, te vaj tur.

Kad saule laidās, Smailis izgāja pagalmā. Ne-parasts klusums plētās līdz ar zilu dūmu svītram pār

laukiem. Kaut kur dedzināja līdumu rudzu sējai, vaj arī zemdegas dega dziļi kur zemes kārtās un gruzdeja ar smaršīgi grūtu smaku. No lauka sanāca strādnieki. Balsis čaloja, lopi blāva — bija kā toreiz...

Ganu zēns ar suni stāveja pie laidara. Smailis draudzējās ar viņiem; viņam gribejās suņu būdu apskatīties. Ja, ta bija ta pati senā, tikai jumts jau satrūdejis un vietam ielūzis. Te kādreiz mazs zēns uz ceļiem nometies baroja mazos kucenus un vēlāk glaudīja lielo sarkano mājas sargu. Tas bija sen...

Tad viņš gribeja klētī ieiet, kur vasarās tas kā zēns bija gulejis un klausījies, kā pērkonis dimdeja tālu dienvidos un lietus tad bira uz jumta šņākdams. Klētī toreiz smaršoja pēc medus, jo pie sijam plauktā tika šūnas turetas... Tagad nebija ne šūnu, ne medus. Drēgnums bija manams un pelejušas labibas smaka.

Un tad ciemiņš gāja katrā istabā un katrā vietā. Viņš runāja vajadzīgo ar mājas ļaudīm un lūkojās drīz sienā, drīz logā.

Saimnieka istabā vēl bija ta pati grīda no platiem egļu dēļiem, nekrāsota, lielām zaru zīmem. Ak šī grīda, kad svētkos un svētdienās balta tika izberzta, un kādas vieglas kājas tur pāri gāja! Istaba bij plaša un griesti zemi. Toreiz podos pie logiem auga savadas puķes vaj koki, kļavam līdzīgi, ar dzeltenī zaļganām lapām. Vienmēr tās pār galvu stāveja mazajam zēnam.

Krāsniņa no rožainiem ķieģeļiem, pie kuŗas vareja sildīties gaŗās ziemās, bija pazudusi. Ta bija iemūretā sienā dziļi un bija tik zema, zema. Toreiz uz mazajām dzelzs durvītiņam bija redzami četri čuguna zirgi, kuŗi skrēja auļos, un vadija tos grieķis braucejs divriteņa ratos, šķēpu rokā un grožus. Kad uguns ilgāk kurejās, šie zirgi nokarsa sarkani kā ogles un, likās, steidzīgāk vēl traucās uz priekšu.

Ja, ugunsкура vairs nebija — kaut kas bija izdzisis...

Un tad kalpu istabā viņš velti mekleja lielās gultas, kuŗā kāds zēns reiz bija gulejis kopā ar lielu kalpa puisi un klausījies līdz vēlai naktij pasakās un aizmidzis drošībā no jodiem un sumpurņiem pie stiprā puīša krūts. Ne, arī tas bija viss prom...

Smailis aizgāja uz riju, kuŗa tukša un atstāta likās stāveja. Dūmu smaka nāca pa vaļejo logu; nokvēpušās ārdīs un sijās bija kā melnas siekstas.

Tukšums skaneja bez atbalss — bija kā nāves pūtiens pār visu...

Varbūt birzē vēl būs kaut kas atlicies, kas sauks viņa vārdu.

Viņš pagriezās pa pļavas malu un gar sīkajiem elksnišiem gāja uz lielo birzi. Viņam atmiņā šalca bērzi, un vijīgi zari kā zaļas auklas karajās šūpodamies vējā. Vālodzes kļiedza un lapu plaukums smaršoja savos pirmajos sveķos... Teika guleja ēnā.

Smailis pacēla acis un skatījās brīnidamies. Vaj tad birze būtu attālinājusies, vaj viņš apmaldījies? Vakars tak vēl bija tik gaišs, tikko saule rietejusi.

Un kamēr viņa skats maldijās pa tālumu, viņš paklupa uz pirmā celma...

Visapkārt bija tikai celmi un celmi. Visa kalna piegāze bija kā ar mazām kapa kopiņam pilna. Birze bij aizšalkusi, pasakas bija beigtas. Un kādreiz te kāds zēns bija gājis novakarēs un redzeja zvaigznes cauri lokanajiem zariem. Baltie stumburi bija priesteru pulks, kuŗi klausījās naktī...

Smailis nosēdās uz celma un saprata visu.

Sarkans mēness pacēlās rīta pusē un caur dūmakam un miglu apspīdeja Smaila seju.

Te bija kāda pils nogrimusi ar visiem brīnumiem, ar karavīriem, bruņu kalpiem, ar karali un viņa mīļako.

Kāds zvans atzvanija visu vēlreiz — ne, ta bija tikai viņa sirds, kuŗa te nakts klusumā kļuva dzirdama — nakts klusumā briestošos laukos un asins

gaismas pilnā mēnesī, kad nekas vairs neatsaucas.

Mājā viss kluseja, kad Smailis atgriezās un uzkāpa savā jumta istabā...

III.

Ar savadām klusām domām pamodās Smailis. Pār dvēseli bija tāds smags miers un dziļas skumjas. Bija it kā viņš stāvētu pie melniem, dziļiem ūdeņiem, kur bezdibeņos viņš zaudejis kādu pērli, kaut ko visdārgāko un nekur un nekad vairs ta neatradīs. Mēmi guleja plūdi un neizdeva reiz iegūto mantu.

Vēss miglains rīts guleja pār dārzu, māju un laukiem. Tas bija agra rudeņa klusums. Saule brida iz miglas un skatījās dzeltenās druvās; izkaptis žvadzeja laukos, un dārzā nokrita pa ābolam ar ātru, mīkstu troksni...

Ja, mekletā vairs nebija un viņš bija velti nācis atpakaļ! Pasaule bija pārvērtusies — vecā, nogrimusē — ta bija pilna skaņu, saules, un brīnumiem un sapņu, un asins nemiera; jaunā bija pacēlusies, — ta bija mierīga, praktiska, kaila, bagata ar ražu un mehāniskiem cilvēkiem — ta bija kā uzgleznota bilde un stāveja diendienā visur vienadi.

Smailis Zimza bija gatavs. Viņš stāveja ceļā sataisījis pie loga augšā tur un skatījās uz dārzu. Viņš vareja atkal aizbraukt: kapenēs nemēdz ilgi uztureties...

Bezdelīgas nodrāzās atkal gar logu un vidžedamas pazuda aiz jumta. Šai kļiedzienā bija — ja, tur bija tomēr vēl kas dzīvs no ta laika... Bet arī bezdelīgas drīz aizies; bija jau pats pēdejais laiks. Vaj nepaklausities vēl?

Un tad notika tas, ka viņš visur sāka ieraudzīt kaut ko nomainītu. Viņš gāja vēlreiz pa ceļu gar piekalni un ezera malu, gar baznicu, skolu un gar pelekajām lauku mājām. Viņam tikās pat otrreiz nocirstajā birzes vietā starp celmiem meklet.

Un kad viņš atkal mājās pārnāca, viņš bija atradis

kādu vecu grāmatu ar saistošiem stāstiem un viņam vajadzēja to izlasīt. Viņš šķīra nodzeltejušās lapas un katrā lappusē atrada kādu augstu dziesmu un gremdejās tur aizmirsdams sevi un apkārtni.

Tur bija tālas, tālas bērna dienas, kuŗas aizvīzeja kā ezers ar sniegbaltu miglu segts rīta saules dzirkstošā mirdzā; aizskaneja kā klusas dūdas vaj vītola stabules. Tās bija visbrīnīšķīgākās lappuses, kad viss jau par teiku kļūst, par salu jūras zilajos ūdeņos, par salu, ap kuŗu viļņi tikko plančko un kuŗas neviens vairs neatrod un nezina, kas reiz laivu nogrūdis no viņas krasta.

Tur bija pasaku ceļi tālak, kad diena jau iezvanīta auga un sirds kļuva lielaka un drošaka. Tur spēkojās ķēniņa dēli un varoņi ar velniem, pūķiem un sumpurņiem, tur zvaigzņem segloti zirgi sīta zemi ar dimanta pakaviem, stikla kalns plīsa un viņa, karaļmeita, gāja pa ziedošām pļavam — saule pa labo roku un mēness pa kreiso ...

Tur bija daudz tēlu, zēni un meitenes. Smaila līdzcensoņi un draugi. Viņu smieklī skaneja kā pavasara strauti.

Un tad tur bija vietas, kur sāpes bija pielikušas savus pirkstus — tad viņas šo grāmatu sāka līdz rakstīt un viņu rokas zīmes bija asinaini sarkanas.

Tad nāca lappuses, kur viņa sirds viena klīda ar saviem sapņiem pa smilšainiem ceļiem un sāpes rakstīja bez apstāšanās un visa grāmata bija kā asinim aplieta. Tādu viņš to tureja rokā, kā mīļu atradumu.

Un klejodams pa sen pazīstamiem ceļiem un vietām, viņš atšķīra pirmo salasamo lappusi, kad gāja gar veco skolas namu, kuŗa sarkano ķieģeļu mūri bija apauguši meža vīna stīgam. Smailis lasīja pats savu jauno dienu dzīvības stāstu.

IV.

Šis skolas nams pakalna malā no sarkanajiem ķieģeļiem! Cik daudz tur dienu aizgāja un nakšu gaišās

domās. Smailis redzeja pirmo dienu, kad viņš uzkāpa pa trepem augšā tur klasu istabās. Viss bija pilns ar ļaudim. Zēni ar jauniem zābakiem, pelekiem svārkkiem un kakla lakatiņiem staigāja viens otru apbrīnodami. Jaunās tēvu dāvinātās cepures tie nesa rokās un skatījās to spožajos širmjos. Dažs labs apbrīvoja savu nazi, vaj spalvu kātu un dažs ķemmeja matus ar jaunajām dzelzs ķemmēm. Meitenes gāja biklas, katuna bluzēs; ikkatrai pār muguru bizite mētajās — dažai dzeltena, dažai melna, pat sarkanas un gluži baltas bija. Dažai tik maziņa, ka tikko bantites turejās matos. Tur bija žadzīgas, kas pastāvīgi smējās, un klusās un bailīgās, kas kaktos stāveja. Bija arī nabadzīgi ģērbtas, vīzitem kājās, īsām piedurknītem un vājām, izdēdejušām rociņam. Tās rāvās visiem iz ceļa un dažā drebeja no aukstuma un skumjam. Viss bija tik svešs. Svešums dvēsa no augstajiem balinātiem griestiem, no skanīgiem koridoriem un no trepem, pa kuņām klabeja mazu kāju soļi. Klasēs logu lielie rāmji un rūtis un skolnieku soļi bija arī sveši katram.

Un viņš, Smailis, bija tas, kas noskatījās visu mierīgi pie malas novirzījies. Viņam nāca prātā tikai māja ar sarkanām balķu sienām un vecajiem skapjiem. Bija viegli, skumji un laimīgi reizā. Ārā lauki bija klusi un kaili, liņāja lietus un ātri satumsa — visu apņēma miglajs. Vareja tik samanit, kā ezers grima vakara krēslā ik dienas un rītos guleja kā palss audekls starp birzem. Bet birzes bija kailas; vārnas tad skrēja gulet uz eglem naktīs un rītos atgriezās kliegdamas uz laukiem un pakalniem.

Sākās jauna dzīve pulkā. Bija jaaizmirst viss, kas vienam bijis; bija jaredz pasaules uzbūve kopībā.

Ja, tur viņš guleja pirmo nakti uz sava maišiņa, starp citiem daudzajiem bailīgs un rūpju pilns. Viņš vilka segu pār acim, viņš gribeja būt viens kā mājā un klusumā. Bāli dega lampa un apspīdeja lielo istabu, kur jaunās dzīvības saspīestas kopā saldām

miegam padevās. Bija arī smieklī un troksnis, tika jokots un kliegts, gultas tika apgāztas, raudāja, sūdzejās un plēsās. Dziļi, dziļi Smailis spieda galvu spilvenā un atmīņējās savas laimīgās naktis savā tēva mājā.

Bet viņš jau nebija šķirts ne no ka. Kad mierīga un silta saules diena bija, viņš gāja vakaros uz māju — tās trīs verstis bija ātri noejamas. Un tad viņš gulēja savā gultiņā aiz skapjiem, un ozola vainags bija galvgalā pie sienas un istabā mala ratiņi, kā runči savu bezgalīgo malienu.

Kad nāca ziema, visa zeme apgula kā nāvē. Lauki bija balti un ezers balts; birzēs karājās sarma. Saule bija pazudusi, bija uzpūsts mūžīgs miegs. Smailis gāja retāk uz māju. Viņš brīdā dziļās kupenās, kā mazs putnens, un viegli apgērbies ar peleku mētelīti bija. Mazā sirds strādāja toties' karstaki un izveda viņu cauri piesnigušajām birzem, aizputinātam ceļam, kamēr viņš ieraudzīja uguntiņu mirdzam savas mājas logos. Ziemas svētkos zvanīja katrā sniega pārslā, kuŗa nolaidās no augšas; katrā uguntiņā bija vesela saule un katrs zvanīņa tinkšķejiens pie ilks stāstīja pasakas.

Un kas par brīnišķīgiem pavasarīem tie bija! Strauti rūca tāli dzirdami; katrs urdziņas troksnis bija vesels stāsts, par ko, tas nav atminams. Skolas klaigas skaņēja no skolas pagalma, kur bērni rotaļāja — ak, pat rotaļaties viņš kā bērns neprata — viņam vajadzēja sapņot. Maiga un tāla grūtsirdība bija viņa pavasaris.

Vasarās skolas nams bija patukšs. Tad mācijās tikai nedaudzie izredzētie. Viss bija brīvak. Ik vakarus viņš gāja uz mājam un ik dienvīdus peldejās ezerā ar citiem kopā. Ūdens rozēs nesa iz dzelmes un no niedram stabules taisīja. Un rīta rasā, saulei silstot, viņš nāca uz skolu basām kājam, bez cepures dažreiz un apsēdās arvien zem vītoliem lielceļa malā pie ezera, lai atkārtotu uzdevumu — bet vairak

viņam bija prātā teikas un dziesmas. Noplūcis pa naktenei vaj rudzu puķei, viņš gāja tālak klausīdamies, kā vālodzes kļiedza vaj vējš zuzeja vītolu zaros.

Kāda neaizmirstama dzīve ta bija! Lūk, tepat kalna malā vēl tie sarkanie mūri un skolotāja balkons un sētsvidus ar augsto akas vindu. Varbūt arī skolotājs vēl tas pats — skolotājs, kuŗš Smailim likās tik nevajadzīgs pa visu to laiku. Varbūt arī vēl tie zēni un meitenes tur, ar kuŗiem viņš spēlējās, varbūt arī viņš pats?.. Ak! Zēni, zēni, kur jūs esiet tagad! Šurp visu, šurp; kā bijis lai ir! Svētkus vienu dienu vēl!

Un atkal lappuse senejā grāmatā tiek atšķirta un viņš lasa.

V.

Ta ir klases istaba rīta pusē. Divas rindas solu ar pultem, trīs gaiši logi un nodilusi sienas tafele. Zēni sēd vienā rindā, meitenes otrā.

Pats pirmais klasē sēž Putniņš, mazs zēns, melniem matiem un spodrām acim. Viņš vijīgs un ātrs, kā zivs un pastāvīgi jautrs. Viņš ir kalpu zēns un nes sev līdzī uz skolu kultī tīkai gabalu maizes un mazu cibiņu biezpiena. Viņam ir adita vilnas cepure un vīzes kājās. Bet viņš mācas labi un visiem ir priekšā. Viņš paceļ roku pastāvīgi pie katra jautājuma, ko skolotājs uzdod, un tapēc ir ticis uz priekšu. Pirms kāds var apķerties, Putniņš jau zina. Viņš ir par klases uzraugu.

„Graud un Vinter! nespēlejiēt spalvam!“ viņš sauc vainīgos pie vārda.

„Nesmejaties un nerunajiet!“ viņš pamāca meitenes.

„Vanags man duŗ ar adatu!“ sauc kāds mazs zēns no tālākiem soliem. Smiekli. Bet Vanags ieraujas aiz citu muguram un kļiedz:

„Ko tu melo! Tu pats man duri ar adatu!“

Beidzot nāk skolotajs, un tad visi ir pie taisnošanās manīgi. Un brīvdzīvē atkal, kad mācības beigtas, viss ir aizmirsts un visi ir draugi.

Tiek spēlēts uz spalvam. Grauds ir bankieris, tam pilnas ķešas spalvu un viņš vienmēr citus aplaupa. Vanags ir liels zēns, baltiem matiem, bet drukns un spēcīgs. Bagata tēva dēls, viņš visur iet kā priekšnieks. Un ja kāds pretojas, Vanags to sit, kur citi neredz. Acis tad viņam iedegas kā varmākam. Visvairāk viņš sit kluso zēnu Jasminu. Tas ir tik vārgs un gleznis, kā lilijas zieds, un bieži spiežas pie Smaila aizsarga meklēdams. Smailis viņu aizsargā — ja, bieži viņš saņem sitienus, kas nolemti Jasminam.

„Jāni, nāc šurp,“ viņš saka un liek zēnu sev aiz muguras.

Reiz Vanags viņam kļiedza, lai ejot nost, bet viņš stāvēja nekustēdamies. Un Vanags, acīm zverodams, spēr viņam ar savu dzelzs pakavu kalto zābaku, spēr nezēlīgi un stipri pa kājam, tā ka visi izbīstas. Ne, Smailis nekust ne no vietas... Asaras sakāpj tam acīs. Tad nāk skolotajs un sitejs aiziet. Skolotajs pienāk un redz Smaila mokas, prasa pēc vainīgā.

„Sūdzi, sūdzi,“ sauc no visām pusēm. Bet viņš nesaka ne vārda. Viņam nevajaga neviena palīdzības. Skolotajs tur neka nevar darīt. Sāpes nevar atņemt un apvainojumu arī ne. Bet atmaksa Smailim ir Jasmina pateicīgais skats ar zilām meitenes acīm.

Ja, mīļais Jānis Jasmins! Viņš bija no tāienes, kaut kur no pagasta otras malas. Viņu tad aizveda bāla svešāda māte, lakatos ietinusi pret salu. Tādās reizēs Jasmins sirsnīgi atvadijās no Zimzas un Zimzam patikās turet vārgo roku savā un glaudīt to.

„Vaj tu pirmdien atbrauksi? viņš prasa Jasminam.

„Ja, es atbraukšu.“

„Bet tā ka tu atbrauc, es gaidīšu.“

Un pirmdienās Smailis iet ārā pastāvīgi un raugas,

vaj Jasmīns nebrauc. Nāk viens pēc otra. Nāk un apsveicinas, bet Jasmina nava. Smailis ir domīgs un neapmierināts. Drīz sāksies stundas. Un tikai nedaudz minutes priekš zvanišanas ienāk Jasmīns, vēl drebedams, nosalis un berzē savas bālās rokas. Smailis to paņem pie sevis un saķērušies ar to ieiet abi klasē un stāsta savus svētdienas piedzīvojumus.

Guļamistabā gultas viņiem ir blakus, un vakaros, kad auksti istabā, tie guļ zem vienas segas. Jasmīns ir tik silts, kaut gan vienmēr drebuļojas. Viņam ir mīksti balti mati, tik mīksti kā ūdens putas, kā vismīkstākās ezera zāles. Smailis laiž šos matus caur saviem pirkstiem un ilgi viņam patīk tā kavēties. Tad piespiež galvu pie Jasmina galvas un saldi aizmieg. Un naktī, kad vēl no baiga sapņa pamostas, sajuzdams pie sava vaiga šos mīkstos matus, ir drošs un mierīgs atkal. Ēdamistabā viņi ēd blakus pie galda un klasē brīvdzīvē ir kopā.

Jasmīns ir viņam brālis, vaj vēl kas tuvāks. Tas nelien nekur pulkā, novēršas, kad tiek lamāts un lasa grāmatās brīnišķus stāstus.

Un kādā dienā uz pavasara pusi, kad saulīte jau sāk sildīt, Jasmīns neatbrauc no mājam vairs. Viņš neatbrauca nekad vairs; viņš esot nomiris, tā teica citi.

Tad Smailis ir vēl vientulīgāks.

Viņš nekad nepaceļ roku stundā, lai rādītu skolotājam savas zinašanas. Viņš dabū rājienu uz rājienu par to, bet panes visu ar lielu mieru. Uzslava viņu neiepriecina, un rājiens neskumdina. Viņš zina vairāk un labāk kā Putniņš un ar vienu spiedienu būtu ta vietā, bet viņam ir citas domas un prieki.

Lūk, pavasara vakars. Ir skriešanās uz sacīksti. Smailis stāv un skatas no malas, kā viss pulks trokšnodams gāžas uz mērķi. Vanags ir pirmais ar saviem garajiem soļiem un plēsoņa acīm. Viņš nokrien visus un lielīgi smejas.

Tad tiek izlikta godalga: bieza, balta papiņa burt-nica. To skolotajs novēl tam, kuŗš būs pirmais.

„Memmes dēliņ, vaj neiesi līdz?“ smejas Vanags un duŗ Smailim ar pirkstu vaigā.

Viņš nosarkst kā dzelts un novēršas. Bet tad, kad uz komandu visi sāk skriet, viņā kaut kas iedegas un viņš ir gaŗam visiem un nonak lielu ga-balu priekšā Vanagam pie mērķa. Bet godalgu viņš neņem. Mierīgi viņš aiziet klasē un noskatas, kā pūlis dalas laupījumā.

Ja, Putniņam ir viegla un gaiša sirds. Viņš priecigs un labs. Un brīnumainas acis viņam ir. Bet visas viņa domas ir tikai pie rēķinašanas un pie uzslavam. Viņa slava jau skan pār visu pagastu un viņam visi pareģo nākotni. Bet ar viņu nevar runat neka cita, un Smailis skumst viņam blakus un nerunā neka. Reizam pat nepatīkami, cik ātri Putniņš izsit rēķinuma iznākumu galvā — taisni kā mašina.

Grauds ari būtu viņa draugs, bet nāk ka Smailis dāvina viņam vecas spalvas un zīmuļu galus. Grauds ir krājejs un ar savām biežajām lūpām un drūmām acim rēķina savu mantu.

Un tad ir kalpa zēns Valdis Vainots — tas ir viņa draugs. Tas ir noliesejis un dzeltens, bet dzīvības pilns un zina daudz brīnumu stāstu. Viņam bieži nava pat pietiekoši maizes, un Smailis viņu pacienā. Viņam patīk Vainota vīrišķība un dūšība.

Abiem tiem jaiet pusceļa kopā un rītos tie atstāj sniegā iespraustu karodziņu par zīmi, ka viens vaj otrs jau aizgājis. Viņi iedami stāsta viens otram par savu dzīvi un apkārtni. Vainots dzīvo pusmuižā un vienā istabā tur ir divdesmit cilveku, un cik tie savadi! Vasarā Smailis solas iet uz pusmuižu ciemā pie Vainota.

Kādu brīnumu un laimes pilna ir Vainota seja pie ziemas svētku eglītes, kad tas dāvanai dabujis mazu grāmatiņu! Cik kāri acis skatas uz sveču

0309021350

gaismu! Pie viņa tur mājās esot tumsa vakaros un tik salti...

Bet pavasarī viņiem jašķīras. Smailis iet skolā arī vasaru, Valdis Vainots ir par ganu saderets Dūkstēs aiz purva. Tur dzīvo Vanags, un tas viņam pavēlēs, ko gribēs.

Un Smailis gaida rudeni, tad būs atkal satikšanās. Satikšanās, satikšanās? — kad ta būs? domā tagad Smailis staigadams pa lielceļu gar ezermalu pa vītoli ēnu. Niedrajs šalc, sudraba lapiņas laižas pār viņu pa retai un Smailis lasa tālak sendienu grāmatā.

VI.

Tur ir liela skolas guļamistaba rīta pusē. Vakaros, kad lūgšana nodziedata un ugunis apdzisušas, tad tur sākas jauna dzīve.

Diena ir kaut kur tāli; nakts apņem visu un naktij ir daudz brīnumu stāstu.

Kādas piecdesmit mazas sirdis un nepiebriedušas miesas guļ zem peļķiem strīpainiem deķiem uz cietiem spilveniem un tinas cietak drēbēs aiz aukstuma. Logi ir aizsaluši, ledus raksti ir pār visām rūtīm. Un ārā ir mēnesnica. Bāls, auksts spīdums krīt uz zemi, zvaigznes mirdzina tālu, kā mazas saltas sniega dzirkstis.

Iekšā ir puskrēsla; lampa nogriezta; ēnas šaudas pa kaktiem.

Tad atveŗas pasaku valsts, stāsti par brīnumaino pasauli.

Viens ir stāstitajs. Viņš runā kā uzvilks pulkstenis vienmuļīgi tikšķedams. Bet stāsts aizved visus aizmiegošos gan pilis, gan jodu zemēs, gan aiz deviņām jūram. Asinis plūst, krīt pūķi un jodi; tiek dzerts spēka un nespēka dzēriens un saukti palīgā putni un zvēri. Gadi tur paiet kā viens acumirklis, un mūžs kā dvašas vilciens.

Pasakas ir dažadas un arvien tiek stāstītas brīnišķīgākās. Līdz ziemas svētkiem ir izstāstītas jau visas par putniem un zvēriem un par kokiem un akmeņiem.

Tad nāk kārtā trim brāļiem. Muļķītis ir jau simts reiz uzvarejis un atjautīgi smīdinājis visus. Spoku stāsti arī ir galā jau un nu atliek vēl tikai par varoņiem, par milžiem un ķēniņa dēliem, kuri iziet bezgalīgos ceļojumos.

Labakie stāstītāji ir kalpa zēns Valdis Vainots, kura visa būtne, liekas, pastāv tikai no pasakam, un Krauklis, liels zēns, melniem matiem un dziļām acīm. Viņš dzīvojot tālu mežos, kur visas siekstas ir dzīvas, ik katrā purvā ir nogrimusi pils. Viņš zina visvairāk par putniem un zvēriem un par maldū gariem.

Stundam skan stāstītāja balss. Mēness jau pārrāpies pār skolas jumtu; istabā klusums paliek lielaks, dzirdama viegla un vienāda elpošana — miegs staigā apkārt un aizver ausis un acis.

Un mazā Valda dziestošā balss pārtrauc pasakas ritmu tai vietā, kur linsēklas izsētas zālē un tās līdz rītam jaizlasa.

„Vaj dzirdiet vēl!?“ viņš sauc.

„Ja, ja ja,“ atbild balsis no dažādām pusēm.

Un pēc brīža atkal:

„Vaj vēl klausaties?“

„Ja, es dzirdu!“ sauc vēl viens vaj divi.

Un Vainots stāsta vēl pusstundu un tad iesaucās:

„Vaj dzirdiet vēl?“

Bet atbildes nava. Klusums ir apņēmis visu. Nav neviena, kas atsauktos. Un tad paliek stāstījums uz rītu un Valdis aizmieg saritinājies zem segas. Un tikai sapņi tad staigā ap visiem guletajiem.

Rītā skan zvans — īrst teiku pasaule, nāk diena ar parasto gaitu un neka pie viņas nava brīnumaina vairs.

Un vakarā tiek uzņemts nomestais pavediens un pasaka tinas tālak kā zelta kamols.

Smailis ir vienmēr pēdejaiss, kas atsaucas naktī. Visa viņa sirds ir līdzīti tiem jājejiem un varoņiem pasakā, un cik dažreiz viņam atmirdz sapnī dusošās karaļmeitas vaigs ar smaidu, un rītā viņš domā par to starp saviem uzdevumiem.

Teikas viņš nes uz mājam un stāsta mātei. Viņš ir redzejis lielu pasaku grāmatu skolotāja skapī un stāsta arī par to. Un tad — nejauši, uz ziemas svētkiem viņam māte dāvina lielo pasaku grāmatu.

Ši grāmata runā burvības vārdus un Smailis ir viņas varā. Viņš noklīst no dzīves un maldas pa brīnumu ceļiem — viņš ir mekletājs un visiem svešs. Ši grāmata viņu ievēl zilgmotā mežā, kur mūžam saules meitas auž un dzeguzes kūko un cilveka dvēseli satin kā viegli zīda pavedieni un sasien simts cilpās un tad nava atgriešanās pasaulē. Tādā mežā un tīklā ir tagad viņa dzīve.

Cik skaisti bija toreiz, kad viņš atrada savā grāmatā visskaistāko pasaku! Sirds to neaizmirst, to mirkli, kad viņš tika apburts.

Ir rāms pavasara vakars. Saule laižas un zelts ir uz visām ūdens paltim nolijis no vakarblāzmas. Silts pūtiens ir gaisā un klusums. Melnā sila strīpa tur dienvidos uz leišu pusi ir kā apgulusi ilga. Klieudz skolnieki savās rotaļās skriedami, skanīgas balsis tālu pār lauku dzirdamas. Uz ezera guļ ledus atliekas un mākoņtilts pelekidzeltens stiepjas tam pāri.

Smailis neskrīen citiem līdzīti. Viņš sēd klasē pie loga un lasa savā pasaku grāmatā un tad viņš atrod to stāstu. Sirds nodreb . . . Jaunākais dēls, mekle-dams savu apsollito princesi, ir uz vanaga spārnēm devies ceļā un jājis trīs gadus caur tumsību un trīs gadus pār jūram un tad viņš ir jājis caur uguni. Dubļos viņam vajadzīgs apvārtīties, lai nesadegtu un

tad tikai caurizjājis viņš ir atradis apburto meiteni, kā putnu peldam starp niedram ezerā.

Ja, caur uguni! To neviens nezina, to neviens vēl nava stāstījis, to viņš tagad visiem stāstis.

Tad viņš aizloka lapu grāmatā un iet meklet savus draugus, lai dalītos viņiem savā pasakā. Bet tie ir aizņemti, tie kliez un skrien un viens grib pārspēt otru. Tikai viņš viens stāv ar savām domām, apspīdets no vakarblāzmas un acis tam skatas uz mākoņtiltu pāri ezeram, liekas, vanags tur brāztos pāri ar jaunako dēlu uz bezgalīgi tālām zemem meklet apsolīto ķēniņmeitu.

Vakarā, kad visi noliekas gulet, Smailis stāsta savu pasaku. Bet viņu izsmej. Viņš jājis caur uguni! Tas nekad nevarot būt, tas esot izdomāts. Viņš esot melojis un viņa grāmatā esot blēņas. Un tad viņš klusē un domā pats savu teiku viens. Vainota nav skolā, bet otrā dienā Smailis to aizved no mājas saulē pie skolas sienas un izlasa viņam pasaku.

„Tas var gan būt,“ saka Vainots un ilgi domā. Un Smailis tad runā par to jāšanu caur uguni un skatas Valdim acīs.

„Vaj tu ar' jātu?“ viņš prasa tam beidzot.

Valdis klusē un tad nolaiž acis.

„Ko tu domā?“ prasa Smailis tālak.

„Šo pavasar mans tēvs ies tālu prom un tad man ari jaiet; es te skolā vairs tad nenākšu.“

Un viņš nosauc kādu nepazīstamu vietu. Tas laikam ir pavisam tālu leišos.

Abi draugi tad ilgi klusē. Par jāšanu caur uguni nav vairs ne vārda.

Vainota vaigs ir noliesejis un pilns skumju. Svārki ir skrandaini, rokas vājas. Liekas, ka viņš bēdātos par kaut ko nerasniedzamu.

„Bet es jātu,“ saka Smailis un skatas pāri ezeram un melnajiem mežiem.

Zvana un viņiem jaiet klasē. Skarbi un patikami skan zvans . . .

VII.

Toreiz viņš likās skarbs, tagad kā dziedoša teika. Ja reiz vēl tas skanetu un sauktu visus kopā — cik labprāt viņš aizietu un būtu pilns to brīnumu un miera!

Atminoties zvanu, Smailis atminas arī vārdus, kuŗi tagad skan tāpat kā zvana aizmirstās skaņas. Starp daudzkiem ir viens, kas klusaks un saldaks par citiem. Tas ir tas vārds, kas visilgak un mīļāk sauca tur tālā dunošā pilsētā: nāc, nāc, — es esmu vēl te!

Rūtiņa, Rūtiņa! atskan pie katras žvadzošas skolas zvana skaņas, kā smalki zūzoša sudrabota noskaņa.

Rūtiņa, Rūtiņa, — aizlokas vējš pa sudraboto vītulu zariem un, liekas, kāds viņam tuvojas klusiem soļiem, pelekās, mīkstās drēbēs un liks vieglu roku uz pleca.

Smailis atskatas atpakaļ. Nava neka. Saules sil-tums tik guļ pār ceļu un ezeru; niedrajs lokaš lēni tālumā, kā ko sveicinadams un tukšais lielceļš ved gar baznīcu, kur tornī klusums atkārto: Rūtiņa, Rūtiņa . . .

Šalkas satver gājeju un viņš drebošiem pirkstiem pašķīr jaunu lappusi savā grāmatā un grimst viņas stāstā.

Jauni tēli izaug atmiņā. Tur ir tās mazās meitēnes, ar kuŗām viņš vienā istabā tik ilgi kopā sēdejis un dzirdejis viņu smieklus un valodas, viņu atbildes un redzejis viņu kautros smaidus.

Tur bija mazas un bailīgas, ar mazām peļastišu bizitem, vārgas, caurspīdīgiem locekļiem gandrīz, un sikiem, nosalušiem pirkstiņiem.

Tur vienai otrai aizveļas rokdarbu kamolītis pa grīdu un viņš to paceļ vaj izrauj no rokām traku-līgiem zēniem un atdod atpakaļ.

Viņam tik būt vienam šo kluso un vārģo meiteņu tuvumā. Viņš pats jūtas tām tuvs un saprotamaks un viņu reizam citi sauc par meiteni un smejas.

Lūk, mazā Ieviņa ar dzeltenām matu šķipsnam, zilām platām acim. Viņa vienmēr steidzīga un paklausīga. Kā viņa sarkst izbijusies, kad jaatbild uzdevums, vaj padarīts kas nepareizi. Viņa ir bagatu ļaužu meita, viņai kurpes čikst pastāvīgi un priekšautiņš ir rakstīts ar dziesmu pantiem.

Un tad gleznā Marite — viņš neatmin vairs ģimenes vārdu. Viņa visa kluss smaids un pašāvība. Viņa nesmejas un nejoko, viņa ir lēna un gausa, kā zeltains rīts.

Tad mazās māsiņas Anna un Rota no pusmūižas kalpu mājām. Viņas ēd no vienas maizes doniņas, kā zvirbuliši, pelekas un nemanamas. Bet acis dzirkst abām, kā vāveritem, un smieklā balti zobiņi redzami. Viņas guļ zem vienas segas un saltajos ziemas vakaros iet saķērušās uz māju pa dziļo sniegu trīcedamas un slēpdamās no ziemeļa. Bet katram braucejam vaj jājejam iz snieģkūpenes skan smalks, skaidrs labdien! ausīs.

Viņas prot vest rotaļas un dzied gaišak un skanīgāk par visām.

Un starp viņām ir Rūtiņa — Biruta Vilnis — tā stāveja ierakstīts lielajā klases grāmatā. Viņai ir slimīgi dziļas un lielas acis un svešadi bikli raugas visapkārt. Vaj viņa sapņo pastāvīgi, ka ir tik klusa? Un tad nejauši iedegas un trokšņo un skrien vaj dzied savas dziesmas. Viņai cieši piegulošas drēbes un brūni tumši mati savēlušies, kā zēnam, starp lentām. Gaŗas rokas un lokanas un izstidzejuši pirksti.

Dievs zin, kapēc viņai tik daudz draudzeņu. Viņa laikam zina labus vārdus un var smaidīt un mīlināt katru, kas nāk pie viņas.

Viņas mājas bija dienvidus pusē aiz ezera līdze-

najos laukos un plašās pļavās. Ziemu ta nāca pāri ezeram, bet pavasarī un rudenī apkārt, daudz verstis lielā līkumā.

Vaj viņa negāja reiz Smailim blakus? Ja, daudzreiz viņi pa to pašu ceļu te gāja. Klusi un nerunāja neka, bet ceļš bija tik īss. Vaj viņa neiet tagad arī blakus? Ja, viņa vienmēr iet blakus ar vēja pūtienu, ar sila šalku un rudeņa lietus lāses pat vēl ir, kā viņas klusu aizejošie soļi. Un kad pavasarī no baltajiem vītoliem birst dzeltenie ziedu pūpoli — vienalga, kuņā zemes malā tas būtu, tad tie kaisas priekš viņas soļiem, lai ta pāri varetu iet. Bet klusi nedzirdama viņa iet vienmēr ar savām mīkstajām, pelekajām drēbēm un vieglām kājam . . .

Viņa bija visu pulkā un Smailis tās neredzeja. Tikai tad, kad viņš ar savu brīnumu pasaku klejoja — Dievs zina kur un kad ieraudzīja biklās Rūtiņas acis. Tad viņš sāka just viņu, kā vēl ko citu ārpus sevis, kā otru pasauli, kuņa šūpojas līdzī viņa pasaulei, kā elpu, kas elpoja līdzī viņa elpai.

Tad viņš to redzeja neskatīdamies un zināja, kur viņa atrodas.

Ja, tas bija tas pats rāmais agrā pavasara vakars, kad spožums bija nolijis pār visām ūdens paltim un mākoņu tilts pār ezeru stiepās. Kad viņš pacēla acis no savas grāmatas un palūkojās klasē — Rūtiņa tur sēdeja viena vienīgā un kā izbijusies nejauši pacēla acis uz viņu. Blāzmas norieta dzeltenums apspīdeja viņas seju un viņš tur redzeja to pasauli, kuņa aiz uguns joslām un jūram un tumsas bija. Tas bija tas pats sejs, kas visus šos gadus ir viņam smaidījis un smaida tagad, kā vienmēr jauns un agrs pavasaris.

Rūtiņa, Rūtiņa . . . skan skarabajā skolas zvanā un zvans paliek maigs, kā sanošs zelta bišu pulks pasakā.

Smailis apstājas lielceļa vidū un klausas, vaj tiešam neskanēs zvans un vaj nav jasteidzas? Viss ir kluss.

Nobriedusi vasara guļ zilā miglā un leišu meži slikt dūmakos, tāpat kā toreiz . . .

Rūtiņa, Rūtiņa! atsauc no tālienes . . .

Smailis iet atpakaļ uz skolas namu kalnā un apstājas gluži pretīm lielajiem klases logiem. Bet nezvana. Viss ir kluss.

Un atgriezies Zvanitajos viņš uzkāpj pa trepem jumta istabiņā un skatas, kā diena grimst uz vakaru. Sirds ir tomēr atspirgusi, kā no sveicinājuma, un kad nāk nakts, viņš pašķir tālak savu atrasto grāmatu un gaišs zaļums vizmo viņam pretīm un pār lappusem tek zelta raksts. Viņš var lasīt cauru nakti bez uguns, jo raksts pats izstaro gaismu un viņa sejs atmirdz no balta neredzama spožuma.

VIII.

. . . Smailis kāpj pa lielajām izdilušām trepem uz klases istabu. Skola ir gandrīz klusa; visi zēni ir laukā un skrien rotaļās. Augstu tagad tur laižas gumijas bumbiņas un ātri steidzas skrējeji. Bet viņam ir kāda tāla neaptverama doma. Sirds ir baiga.

Viņš kāpj un skaita trepju pakāpienus. Tad drēbes iešvīkstas un soļi nāk pretīm. Smailis paceļ acis. Ta ir Rūtiņa. Viņa paiet gaŗam un nokāpj viegli lejā. Viņš pamana tikai viņas seju un gaŗo, vājo bērna roku ar kaulainajiem pirkstiņiem. Ak! kāda plūsma noiet gaŗam. Viņš ir it kā atmīņējis sevi. Viņam tagad pietiek . . .

Rūtiņa — kaut kur saka kāds nedzirdami. Kapēc Rūtiņa? viņam vienalga. Sirds ir tik laimīga un, liekas, sit ātrak.

Smailis ieiet klasē. Viegls klusums ir ap logiem un soliem un neviena, neviena vairak, tikai viņš. Bet gaisā un klusumā ir kas mīļš, kaut kas otrs. Viņam liekas, ka te kāds dvaŗotu. Vaj te nebija

Rūtiņa tikko? Liekas, viņas elpa stāvētu gaisā. Vaj viņa nupat nenāca te pa šo vietu? Vaj te nav vēl viņas soļi dzirdami? Nava, bet viņa ta bija, kas tur aizgāja. Viņa ir tepat tuvumā, lejā vaj pagalmā.

Vaj nedzird soļus?

Viņš izbīstas un atskatas. Rūtiņa — nošalc klusums.

Tad viņš apsēstas pie loga un skatas pāri ezeram, kā vakars nāk. Zēni skrien viens pēc otra, kliedz skaļās balsīs.

Pa trepem nāk meitenes un smejas. Tagad viņas ir klasē un Smailis sajūt, ka Rūtiņa arī ir tur.

Viņam gribetos paskatīties viņas sejā, kuŗa ir tāda svešada, iedzeltēna, tumša.

Viņš pagriež galvu. Rūtiņa skatas uz viņu — acumirkļis tikai un tad viņas acis nava redzamas vairs, bet viņa runā un stāsta un vārdi ir skanīgi, kā atsevišķi mazi pulksteni. Viņš klausas vārdos un nedzird neviena, tikai skaņu viņš dzird.

Rūtiņa ir te, Rūtiņa — to viņš tikai dzird.

Nāk gaŗas saules spoŗas dienas. Cauri pavasara ūdeņu čalai skan vēl kas nedzirdēts, katrā troksnī ir kas sveŗš; priecīgās baiļu jūtas, kā kad viņš nupat kaut ko atradīs vaj pacels lielu mantu.

Brīnumi jauca ar tieŗamību un viņš paliek vēl klusaks. Kad viss pulks trokŗņo klasē vaj priekŗnamā, Smailis aizmirstas un ir visiem līdzi. Bet viņa skats maldas ŗad un tad pa pulku un kaut ka meklē — ta ir Rūtiņa.

Kad vakaros viņš iet uz māju, viņa acs skatas pa lielceļu uz priekŗu un atpakaļ. Un nejauŗi viņš pats sev saka: Vaj Rūtiņa jau priekŗā?

Tad viņš velk Vainotu sev līdz un saka: iesim ātrak.

Un tikai tad, kad viņš ierauga sev tuvu priekŗā Rūtiņas vieglos soļus un viņas brūno matu riņķus iz pelekā lakatiņa apakŗsas, viņš iet lēni.

Pie tās vietas, kur ceļi šķīras, viņš gaida, vaj Rūtiņa neatskatisies. Un kad viņa atskatas, viņš iet tad viegli, kā kUSDams, pret pakalniem, bet kad viņa neatskatas viņš gaida citas dienas.

Un kad Rūtiņa nav vēl iznākusi no skolas, viņš apsauc savus draugus: nesteidzaties, mums laika diezgan vēl!

No rītiem, kad no laukceļa viņš iznāk uz lielceļu un ierauga ezeru, viņš apstājas un skatas uz to pusi, kur viņai vajaga nākt.

Cīruļi dzied un smalka ledus plēnītes lūzt zem kājam un kūst saulē. Diena būs silta. Un viņš iet uz skolu un domā par savām teikām un saviem draugiem un vēl par ko, kam nava ne vārda, ne laika, ne vietas.

Laimīgs viņš ieiet vecajā klasē un nosēstas savā vietā. Acis viņam drīz redz: nava Rūtiņas. Tur viņas sēd visas gandrīz, sarunajas, priecajas vaj klusē, bet klase liekas patumša un Smailis domā, ka viņš kaut ko mājās aizmirsis. Viņam liekas auksti, kaut gan vaigi vēl sārto no agra pavasara saules gaisa.

Viņam vajaga ārā. Viņš paklausas cīruļus un paiet pa pagalmu. Viņš ieiet guļamistabā. Tur ir viss vienmūļīgi un drūmi.

Ķieģeļu klons skan salti viņam pāri ejot. Trepes ir tik tukšas. Viņam ir bailes mazliet. Laikam uzdevuma nezina. Ieiet atkal klasē, nosēstas un atšķīr grāmatu. Viņš laša un neka nesaprot. Putniņš grib ar viņu runāt, viņš saka ja un ne un klusē.

Drīz zvanīs uz stundam, bet Smailis ir drūms un sarāvies. Un tad priekšnamā viņš redz Rūtiņu, kuŗa smiedamās apsveicinas ar citām un ieiet guļamistabā drēbes nolikt.

Smailis paskatas pa logu. Kas par brīnišķīgu sauli šodien! Prieks sāk kūset krūtīs un gaisss pilns ar skaņam. Tīkams ir katrs troksnis, katrs vārds, kas

no tālienes nāk. Sāk zuzet kā viegli vēji; pilnigas gaviles kūšā iz sirds. Ne, viņam nevajaga Rūtiņas redzet, viņam nevajaga dzirdet, pietiek, ja viņš zina, ka ta te.

Smailis zina, ka viņš redzēs atkal dziļās, tumšās acis, kuŗās tik daudz nezinamā un neatmanamā, kas viņam tikpat mīļš kā pavasaŗa vēji.

Brīvlaikā viņš sēd atkal ar savu pasaku grāmatu pie loga un meklē tur.

Rūtiņa ienāk un paskatas uz viņu. Smailis neredz neka, viņš redz tikai sev skatu, viņas vārģo un skaisto seju un pasaka viņam saplūst ar ikdienību. Tikai kad viņas vairs nava, viņš atmostas un vieģli un steidzīgi sit sirds.

Viņš iet ārā uz lauku un piedalas pie spēlem. Viņš pārspēģ visus un katram brīnumš par to. Viņš lokans un vijģs — liekas, ka spēka atliktu vēl daudz, briestoša liela spēka, kuŗam krūtīs par šauru tiek.

Rūtiņas arī vairs nav — ir svešš un liels prieks, kuŗā viss ietverts.

Vakarā viņš stāv pie akas un smeģ ūdeni nolaizdams ģaŗo kārti ar spaini dziģi radģu ģrodos.

Visapkārt ir pulks meiteņu un katrai trauciņš: priekš rītdienas mazģašanās ģasmeģ ūdens.

Un tuvu pie viņa ir ģadiģusies Rūtiņa. Viņas peģleko mīksto svārķu vīles pieskaŗas Smaģļa apģģērbam. Viņam aizmirstas spainis akā un viņš ģūt viņas vieģlo pieskārģanos. Viņa acis ir vērstas uz tās roku, kuŗā ūdeņa krūze.

Un tad pirmoreiz Smailis zina, ka viņa prieks un tas nezinamais ir tur, kur šģ roka, kur šģs drēbes — ta ir Rūtiņa.

Viņš paceģ ģalvu un izvelķ ūdeni. Un pirmais leģas Rūtiņas krūzē, kamēr ta iet pāri.

„Paldies!“ viņa saka un klusi pasmaģda un bailģģi aiztek uz skolu.

„Paldies!“ skan Smailim ausģs kā zvani... Kapēģ

viņa tā smaidīja tik savadi, kā neviens? Ne, viņš neviena cilvēka nebija redzejis smaidot. Rūtiņa bij pirmā.

Vaj viņa tā arvienu smaida, vaj tikai vienīgi tad, kad viņš to redz?

Vakarā aizmigdams viņš šūpojās neredzētos sapņos un nedomatās domās.

Viņa galva bija tad karsta mazliet. Viņam likās, ka slimība to pārņem un gribejās būt vēl slimakam, vēl klusakam.

Un viņš ir nomodā ilgi, ilgi vēl un dzird visus elpojot dziļā miegā.

Viņš atspiežas uz rokas un lūkojas pa logu naktī. Mēnesis ir jauns, kā asinats sirpis. Ārā ir pavasara nakts. Bet pār visu elpo kāda viegla dvaša, no kuņas pilns viss tuvums un tālums.

Plaši viņa acis raugas uz visu un viņš nesaprot neka. Viss ir brīnums...

IX

Kādas vieglas un steidzīgas dienas tad rit viņa sapņos! Mazās meitenes pienes daudz puķu skolā: zilās un baltās un ziedošus pūpolus. Viss ir zilgans jau un ledus brīvs. Līst pavasara lietūs un zemes vēži dzied vakaros pļavās. Pēc lietūs nāk gāju putni. Meža zosis laižas gadinādamas pāri ezeram no leišu mežiem, no dienvidiem un pazūd aiz kalna ziemeļu pusē. Kādā dienā pat gulbju pulks aizlaižas ar saliektiem kakliem. It kā visiem te būtu viens ceļš — pulkiem un pulkiem visi laižas pār ezeru un skolas pagalmu uz ziemeļiem.

Putnu klaigas un puķu krāsas ir kā spēcīgs, reibinošs vilnis; Smailis iet kā noguris — no ka gan lai viņš citādi būtu apreibis?

Drīz būs skolas laikam beigas. Visi šķirsies un aizies pa lielceļiem, vēl tikai nedaudz dienas.

Meitenes ir atkal puķes atnesušas. Viņu ir tik daudz.

Rūtiņa kārto tās, viņai pilns priekšauts. Zēni ir apkārt. Viņi grābj puķes un ķircinajas; viņi samīn ziedus un grib atkal jaunus.

Smailis gribētu kaut ko teikt Rūtiņai, bet mēle viņam neklausa. Viņš redz tikai tās gaŗos skropstus, kad ta paskatas viņam acīs. Viņa ir skumja un klusa.

Tikai aizejot viņai nokrīt balts zieds uz trepju kāpšļiem, un viņa to neredz. Smailis pieliecas un paceļ to. Tad viņa atgriežas, paskatas, pasmaida un aiziet — ne vārda nerunājusi, neapstājusies.

Viņš stāv ilgi un tur ziedu pirkstos. Tas ir apvītis. Vaj tas nebija nupat Rūtiņai rokās? Vaj te pie mazā kātiņa nestāveja viņas pirksti? Vaj tas neguleja viņai klēpī? Bet varbūt viņa nemaz nava ta redzejusī.

Un rūpīgi viņš aizveŗ roku un kāpj pa trepem augšā klasē. Viņam ir it kā rokā kas kvēlotu, kas dzīvotu. Sirds sit it kā viņš būtu skrējis un piekūsis, bet viņš iet tik lēnam.

Zieds ir nolikts uz pasaku grāmatas un ilgi Smailis skatas viņā. Rūtiņa! — kāds saka viņam tuvu pie auss un Smailis satrūkstas un atskatas — nav neviena. Bet tumšs sārtums saplūst vaigos un viņš aizveŗ grāmatu ar visu ziedu un noliek to dziļi starp citām.

Saule krīt tik balti caur lielajiem logu spraišļiem un ir silta.

Bezgalīgās gaviļēs dzirdamas balsis no pagalma. Ir it kā visas sienas gaviletu un caurskanetu.

Kad zeltotos vakaros Smailis neiet uz māju, viņš sēd viens pie savām teikam. Ak, visi viņam ir neuzticīgi palikuši! Putniņš vienmēr ir pirmais ārā un vada spēles.

Un Vainots skrien līdzi; vēl viņam ir brīvība; drīz

tas būs cita kalps. Viņš smejas tik priecīgi un ir dzīvs un laimes pilns.

Grauds stāv acim mirkšķinadams un skatas kūtri rotaļā un kliedz, kad strīds sākas. Un Vanags pār nāk noguris un neaiztieks neviena.

„Smailim ir pasakas,“ saka Ieviņa, rādidama, citām; „palasisim mēs arī“. Un viņa koķeti pasmaida un pakrata savus dzeltenos matus.

„Ja, pasakas, pasakas,“ mazā Rota paceļ actiņas un skatas uz Smaili. „Smaili, dod mums pasakas,“ viņa saka un nokaunas mazliet.

Smailis paceļ galvu. Viņš skatas uz Rūtiņu, bet ta klusē. Un tad viņa paceļ acis un redz, ka Smailis ņem grāmatu un sniedz viņai.

„Ņem, Rūtiņ,“ saka Ieviņa, un Rūtiņa pienāk un paņem...

Ta bija Rūtiņas roka, kas paņēma grāmatu. Viņa stāveja te nupat. Vaj te nebija viņas kurpe nupat pie šī galda? Vaj viņai nebija smalkas matu šķipsnas pār vaigu nokārušās? Kāda viņa gan izskatījās?

Bet Rūtiņa ir aizgājusi jau, kad Smailis paceļ acis. Viņa grāmata tiek lasīta pulkā citur un klasē nav neviena vairs.

Tagad viņa atradīs ta mīlako un skaistako pasaku, kur jaunakais dēls jājis caur uguns jūru. Viņa lasīs to pašu vietu... Bet vaj atradīs? Ja, tur bija viņa zieds, to viņa atradīs.

Sārtums sakāpj sejā viņam... To ziedu vajadzēja viņam izņemt no grāmatas. Vaj Rūtiņa zinās, kam tas likts un kapēc. Kapēc? Viņš pats arī nezina...

Un viņš iet ārā un skatas pār ezeru uz leišu zilganiem siliem. Tur varbūt ir tās jūras trīs gadus ko skriet un tad nakts trīs gadus, un tad uguns. Un Smailim jau liekas, ka vanags sit spārnus. Tur tālu ir ta apsolītā ķēniņa meita. Vaj ta nav tāda kā Rūtiņa? Bet kāda tad ir Rūtiņa?

Bet vakarā, kad viņš to satiek uz trepm, viņa pa-

skatas tam acīs un smaida, kā sen pazīstamam, kā māsa. Bet māsa viņam nesmaida — viņam nav māsas.

Rūtiņa, Rūtiņa... kaut kur zvana. Ta bija Rūtiņa, kas tikko smaidīja. Ja, neviens cits tak nesmaida viņam, tikai Rūtiņa.

Viņa iet tik klusi, viņai ir tik viegli soļi un daudzreiz Smailim liekas, ka viņa ietu garām, kaut gan nava neka.

Nakts atkal ir savadi nemierīga un viņa sirds ātraka. Ārā līst pavasara lietus.

Kad otrā dienā Rūtiņa Smailim atdod grāmatu, viņš atšķir pasaku — viņa zieda tur vairs nav. Visā grāmatā ta nav...

Smailis aizsit uz mirkli savu atmiņu grāmatu. Viņš nava vairs tas mazais zēns. Bet pasaku grāmata viņam vēl dzīva, tikai zieda nav. Vaj viņš te nenāca viņa meklet pēc tik daudz gadiem? Vaj viņš te nav nokritis ceļmalā? Un vaj viņš pavisam kādreiz ir bijis?

Liekas, ka tas degtu viņa pirkstos kā balta uguns ogle. Smailis skatas tumsā uz saviem pirkstiem, bet tur nav neka.

Ak ja — tas tak bija viņa atmiņu grāmatā tikai. Pusnomodā viņš šķirsta tās lapas, kā nezinadams vairs, kur tai sākums, kur gals...

X

Kur lielceļi šķīras — viens uz kalnu, otrs gar ezermalu lejup — piekalnitē aug kupla sērmukša. Krūmalā ir liels apsūnojis akmenis un Smailis Zimza sēd uz akmeņa un lasa savā atrastajā grāmatā. Mazas, sadzeltejušas lappusites, bet zeltains raksts tek uz zemes pamata baltā saules mirdzā.

Dzirnavas te var dzirdet. Tās klusi klabina. Ezers mirdz dienvidus saulē, ka acim grūti skatīties. No

sērmukšas krīt dažas sarkanas ogas, kā mazi asins pilieni.

Atkal ir tas pats senais laiks...

... Skolas laikam ir beigas. Zvans nesauks vairs mazos no pagalma uz melnajiem soliēm.

Liecibas ir jau uzrakstītas; rītu tās dabus visi. Meitenes ir bijušas mežā pēc meža mētram un brūklenajiem. Vaināgi savīti un viss tiek greznots par godu pēdējai dienai. Mazas rožaina un dzeltena papīra puķītes ir ievītas vaināgos. Tās taisīja mazie pirksti visiem par prieku. Pavasara puķu vainādziņi tiks vīti pēdejie, lai nesavīst tik drīz.

Pēdējā dienā Smailis iet agri pa saules apspīdeto lielceļu uz skolu. Mazs nemiers viņu dzen — Rūtiņa vairs nestaigās te pa tiem ceļiem.

Kad viņš ir pie krustceļiem, taisni tai vietā, kur tagad, viņš dzird gaišas, priecīgas balsis un viņu satver liela prieka sajūta. Viņš atskatas. Rūtiņa nāk ar savām draudzenēm un tām ir vaināgi uz rokām.

Viņš iet lēnam un viņas to panāk. Vajadzētu atskatīties, bet mīļa baisma to liedz. Viņš dzird tikai soļus un valodu — viena skaņa tik pazīstama un patīkama... Tad visas to panāk un dod viņam brūklenāju vītnes nest. Smailis apstājas, samulst un viņa roka saņem Rūtiņas vaināgu, bez ka ta teiktu kādu vārdu.

Viņa bikli paskatas Smailim acīs un palaiž savas vītnes. Smailis ņem uz rokas tās un jūt siltumu tai vietā, kur viņas elkonis bijis. Viņi iet abi blakus un nevar runāt ne skaņas.

Ta ir Rūtiņa, Rūtiņa, kas te tagad iet — sirds silti stāsta. Viņa ir notvīkususi un acīs prieks bija manams. Kādas tak bija viņai acis? Vaj nepaskatīties?

Ne, viņš to nedrīkst! Bailes un kauns to neļauj. Zēni iznāk ārā viņiem pretim. Smailis tiek smiets. Meitene nākot ar vaināgiem! Pagalmā Vanags saķer

aiz viņa vītnem un pārrauj tās pušu. Daži kliedz un smejas.

Smailis paskatas uz drukno zēnu. Dievs zin, kas bija viņa skatā, bet Vanags atraujas, samulst un nolien pie malas.

Rūtiņa ir skumja un bailīga. Acis izbijušās, kā vajati putneni. Bet Smailis salasa sarautos gabalus un ienes klasē.

„Es viņus sasiešu,“ viņš saka Rūtiņai, un viņa paliek drošaka. Viņa tecina dzeltenu dzīparu no kamoliša un sien vijumus kopā. Viņas pirksti dreb. Smailis ir kā sastindzis, viņš tikko elpo. Viņam vajadzētu paskatīties, pacelt acis, bet viņš to nevar. Rūtiņas pirksti pieduras pie viņa rokas. Tie nava cietaki kā zilo puķu ziedi. Tādas ir ezera zāles, ko ūdens loka — Smailis domā. Un atminas Jasmiņa zīžotos matus.

Un tad nejauši viņš skatas ilgi Rūtiņas matos un neredz neka cita. Viņš nejūt ne ziedu, ne vaiņagu, ne sevis, ne citu.

Viņš atgāstas, kad Rūtiņa saka paldies un ir aizgājusi. Klase ir atkal skanīga un tukša.

Kad sākas greznošana, Smailis pakāpj pa trepītiem vaj soļiem un uzliek vaiņagus. Meitenes sniedz viņam tos un Rūtiņa saka, tur vai citur likt.

Ne, viņš nekārtu neviena zaļuma pār logiem un durvīm, ja Rūtiņa te nebūtu. Viņš jūt to aiz muguras neskatīdamies; viņš jūt to citā istabā; viņš dzird, ka viņa runā, bet ne vārdus, tikai skaņas, tikai melodiju...

Lūgšana ir nodziedata un liecības izdotas. Viss sajūk lielā virpulī. Pagalms ir pilns ar zirgiem un ratiem, daudz svešu cilvēku; tiek nestas kastes un grāmatas; tiek gultas grūstītas.

Putniņš stāv pie savas mātes un ir priecīgs kā cīruļītis; viņam ir apsoluta nākotne; viņam ir vislabākā liecība.

Smailis atvadas no daudziem. Bet viņš vēl staigā

pa pustukšām istabam, ka kas būtu aizmirsies un nevar un nevar atrast. Viņš klausas meiteņu balsīs un nesadzird neka.

Arā viņu gaida Vainots ar savu mazo maizes kuliti pār pleciem un saburzīto liecību rokā. Viņiem jāiet reizā. Un Smaila mīkla paliek neuzmineta. Viņš iziet un iet citiem līdzī. Visi ir priecīgi un skaļi sarunājas. Acis smaيدا, krūtis elpo kā raisītas, — Smailim liekas, ka viņš būtu ko aizmirsī. Viņam gribas jau teikt citiem, ka ir aizmirsī un iet atpakaļ, bet viņš nezina, kas aizmirsīes un paliek.

Kur ceļi šķīras pie lielās sērmukšas, visi no viņa atvadas un viņš paliek viens. Un tad, kad sarkanā skolas ēka atmirdz no kalna, viņam ienāk prātā kāds savads un viegls vārds — Rūtiņa.

Rūtiņa — ta vēl ir tur skolā! Sirds paliek mierīgaka. Saule mirdz, ezers zvīļo, dzied cīruļi — ja, bet viņa te nenāks garām. Un Smailim tad nava nekur jasteidzas, viņš apsēstas uz akmeņa, noliek grāmatas sev blakus un klausas, kā kad zilās debesīs būtu kas dzirdams.

Ilgi viņš sēd un skatas, kā pulciņš pēc pulciņa aiziet bērni pa visiem ceļiem, — viņam te viss ir pārredzams. Viņš sajūt, ka ir viens te. Bet vaj tad ka žēl būtu — ne, neviena sevišķi.

Tad rit viegli rati viņam garām. Viņš satrūkstas un vaigos kaut kas silts jūtams — Rūtiņa sēd ratos. Viņu ved tēvs — drūms, pasirms un liekas ļauns.

Bet Rūtiņa sēd skumji un acis nepaceļ. Viņa varetu to saredzet, ja paskatītos. Vaj viņa atskatīties, vaj atskatīties?

Rati jau ir garām — Rūtiņa neatskatas vairs... Un tad paliek viss tik kluss un tukšs un baigs. Smailim liekas, ka pūš ziemeļa vējš. Viņš paceļas, paņem savas grāmatas un kāpj kalnā uz mājām.

Viņam liekas, ka tas neiet uz mājām, bet uz citu nezināmu malu...

Te senejā grāmatiņā ir rožainas vietas zem zeltota raksta. Vaj tās nebija agrās, mazās sirds skumjas?

XI.

Kas to lai zin, kas tie bija par sapņiem toreiz! Vaj viņš arī tiešam ko sapņoja? Vaj varbūt tās bija tikai tādas plaukšanas sāpes, kā pumpuram, kad saule to sasilda. Viņš ir slimš, viņš aug un briest un sāpes jūt — viņam vajaga atsvabinaties! Bet viņš nevar; viņam jagaida, kamēr kāds to raisīs.

Saules pirksti tikai to prot.

Viņš staigā pa Zvanitaju birzem un klausas kā dzied zemes vēži. Ievas ir pumpuros un zēnam bija toreiz, kā kad tas nupat tikai saprastu, kā ievas var ziedēt...

Kad Jurgu diena paiet, sākas vasaras skola. Smailim ir četrpadsmitais gads. Tēvs domā, ka viņam jāiet uz lauka darbus mācīties. Māte grib, lai viņš ietu skolā.

Skolā... Smailis dzird pie loga stāvedams. Varbūt!.. Pēkšņi viņam sadreb kas krūtīs un viņš aiztur elpu un klausas.

Ilgi runā divas balsis, kamēr satumst — kur būs viņa liktenis?!

Otrā rītā māte viņam saka:

„... Un tad tu vareši iet vasaras skolā, ja tu tā gribi.“ Viņš piespiežas ar vaigu pie mīļās rokas un skūpstā to.

Tur, tur... Varbūt... sirds viņam zvana, un pirmais vārds, kas nāk prātā, ir Rūtiņa. Bet atkal viss sajūk neparastā gaviļu straumē.

Viņš iet atkal pa parasto tekū gar birzi uz lielceļu un gar kalna malu uz skolu. Priecīgi mirdz sarkanie ķieģeļi un lielie logi.

Sākas vasaras mācības.

Tur nava daudz to laimīgo, bet viņš ir starp tiem.

Putniņš ir jau priekšā — viņa melnās acis spīd no prieka un viss stāvs tik lokans. Viņš vienmēr skatas grāmatās, it kā ilgodamies pēc tām.

Ir arī Grauds — tas kožlā kādu gardumu un truli raugas, kā bezdelīgas pie jumta zīmses nes vielu perekļiem.

Ir vēl daži mazi zēni un visu vajatajs un drese-tajs — Vanags. Bet tagad tas laimīgi sniedz Smailim roku un uzskata to kā sev līdzīgu.

Pavisam ir desmit vaj divpadsmit zēni un trīs meitenes. Klusā Marite, kā zeltains rīts ir smaidīga un lēna. Viņas mati gludi sasukati un balta lenta bizītē. Matu krāšņums viņai ir kā jaunavai. Pirkstiņi kust pie baltā rokdarba.

Pie viņas sēd vēl divas mazas meitenes, bet vairak nava...

Smailis iziet pagalmā un pastaigajas līdz akai. Viņš skatas ilgi dziļajā atspīdumā un tad uz mākoņiem. Mākoņi jau metas balti un apaļi ar spodrām sudraba malam. Ezers ir pavisam zils un vītolos dzeltenī ziedi un mazas zaļganbaltas lapas. Dzīvība kūšā no malu malam; mīklas plīvuņi staipas pa dienvidiem un zem tiem plaša, tāla zeme.

Un nāk prātā jājejs pasakā uz vanaga. Viņam vajaga sasniegt to ezeru, kurā peld apsolutā karaļmeita kā balts putns.

Un tad diezin kapēc Smailļa seja paliek klusa un domīga. Ka viņam žēl, ko viņš aizmirsis? Pār sauli pārvelkas peleks mākonis; pasaka aizmirsta un acu priekšā skolas nams. Logi liekas akli un sienas saltas...

Viņš iet klasē. Skolas galdi ir izvilkti blakus istabā; ir tikai divi zēniem, viens meitenem. Klase skan tukša...

Ienāk skolotajs. Sākas stunda. Smailis neka nedzird. Viņš pietrūkstas, kad to sauc, un nosarkst. Ko viņš gan bija domājis? Viņam bija, kā kad kāds nupat

klusi būtu pagājis gaŗam un kāds teiktu ausīs: Rūtiņa...

Ja, tagad Smailis zina: Rūtiņas nava skolā. Ta bija Rūtiņa, par ko viņš bija domājis.

Vakaros viņš nu ikdienas iet uz mājām. Vakari ir gaŗi un silti, un augšas istabiņā viņam tik klusi, tikami ir mācīties.

Bet viņš iet ilgi to nelielo attālumu. Viņš domā par daudzām brīnišķīgām lietām; apstājas un klausas. Viņš paliek ilgi pie sērmukšas uz akmeņa apsēdies un domā par to, ka Rūtiņa neatskatījās... Viņš raugas pāri ezeram. Dienvidus vakaros saule mirdz uz ūdeņa un viņš neka nevar saredzet. Tad viņš uztrūkstas un iet tālak.

Nedeļa jau ir pagājusi, viņš ir pieradis pie savām domām: Rūtiņas nava.

Pirmdienā viņš iet atkal uz skolu. Vitoliem sāk ziedi apbirt, viss lielceļš ir dzeltenraibs.

Viņš ieiet klasē. Rūtiņa sēd savā solā... Smailis pagurst. Viņš apstājas un asinis ar šalti sit vaigos. Griesti paceļas, liekas, un logi atveras. Notiek pilnīga pārvēršanās. Viņš cīnas un atvelk elpu vienreiz, otrreiz, arvien dziļak un tad viegli kā straume brāžas viņam gaŗam un aiznes to.

Viņš stāv kā piekalts. Tad noliek žigli savas grāmatas un noliecas pār galdu zemu, lai neviens viņa sejas neredzētu. Tad viņš, kā negribedams, pret paša spēku, paceļ acis un skatas uz Rūtiņas seju. Viņš skatas ilgi — apkārtnes nava vairs, ir tikai kāds sejs, kādas acis. Viņš neredz, ka Rūtiņa pasmaida, ka pieceļas un aiziet un viņš ir atkal viens.

Tad atmodies viņš dodas ārā. Debess plašums ir izplests neredzēti augstu. Gaisss skan kā zvanu pilns. Un akas vindas galā ir bezdelīga nometusies un dzied vidžu, vidžu... Ai, bezdelīga! Smailis nebija vēl redzejis nevienas bezdelīgas šopavasari!

Aiz pagalma laukmalā spēlejās daži zēni; Smailis

aizskrien pie tiem. Dzeltenas pieneenes aug visapkārt, cīruļi simtiem lirina augstumos. Kāds pavasaris! Birzē dzeguze atsaucas. Ezers kūp...

Smailis pieteicas pulkā. Viņš trokšņo, smejas un ir tik izveicīgs. Un tad pēkšņi apstājas, skatas uz ezeru un paliek kā sastindzis. Viņš ir paspēlejis; viņš ir kaut ko nevajadzīgu domājis. Ja, labprāt viņš nes uzvaretā lomu — domas ir bijušas tik labas.

Klasē viņš neskatas ne pa labi, ne pa kreisi. Viņš kaut ko zina un ir apmierinats. Visa uzmanība ir piegriezta skolotajam. Viņš atbild labāk kā Putniņš; viņš tagad grib būt pāraks par citiem, viņam ir jābūt tādām.

Klases gaiss ir pieelpots no kāda liela prieka. Smailis dvašo un aizver acis klusi. Te, te kaut kur tuvumā, tepat ir pavasaris, tepat ir mājas, — ārā nava tagad neka.

Kad pēdejā stunda priekš pusdienas ir beigta, Smailis paskatas uz Rūtiņu. Tad viņš ierauga tikai, ka viņai ir baltas drēbes, gluži balts vasaras uzvalks un viņa izskatas lielaka un priecīgaka.

Viņš iziet no klases klausīdamies kādā pazīstamā vārdā. Un domas viņam šūpojas tik viegli svešas apkārt un nes yisu kā šalkdama straume.

Aiziedams vakaros uz māju un rītos nākdams, viņš jūt vieglus soļus un baltas drēbes sev līdzās.

XII.

Dienas aiziet šūpodamās vieglas un nesamanamas. Dažas reizes Smailim ir ceļa biedrs — ta ir Rūtiņa. Viņi iet kopā līdz krustceļiem. Viņi iet klusi un bikli, tikai rets vārds tiek runats.

... Ir vēls un spožs pēcpusdienas laiks. Negaiss tikko ir pārgājis un Smailis stāv ar grāmatam padusē skolas pagalmā. Viņa vaigā atmirdz saules dzeltenais spožums un udeņu atspulga no pielijušām paltim.

Kad viņš grib iet, dzirdami soļi aiz viņa un kāds sauc:

„Pagaid, Smaili, iesim reizā!“

Smailis atskatas. Ta ir Rūtiņa, gatava uz iešanu. Smailis pielīst ar klusu reibumu; prieks un bailes viņu apņem — Rūtiņa sauca viņa vārdu!

Un viņi iet reizā. Lielceļš ir starpā, katris iet savā malā.

„Man bailes no negaisa,“ saka Rūtiņa un paskatas viņam acīs. Smailis redz dziļas biklas acu raudiņas un matu šķipsnas pār pieri:

„Vaj tev tālu jāiet?“

„Aiz ezera, vēl tālu,“ viņa saka un apstājas. Viņa skatas pāri kūpošai ezera virspusei un izstiepj roku.

„Skaties tur, taisni pretim lidzenuma malā. Trīs mājas un par vidu ta mana.“ Viņa paceļas uz pirkstugaliem un rāda tālumā.

Smailis tagad stāv viņai blakus un skatas uz vakara pusi.

„Vaj tu redzi?“ pasmaida Rūtiņa, pieturedama savu lakatiņu uz galvas.

„Ja, es redzu.“ Bet saule atviz uz ezera ūdeņa viņam acīs un viņš neka nevar samanit.

„Tur ir balts skurstenis, skaties! Un salmu jumts mājai.“

Viņa stāv kā aizmirsusies un liekas skumja.

Tad viņi iet tālak. Viņa pietura savu gaišo svārku malu, lai nesamirkst: soļi ir nedzirdami uz valgās, pielijušās zemes.

„Es domāju, ka tu nenāksi pa vasaru skolā,“ saka Smailis. Viņam gribas izteikt kaut ko labu, mierinošu.

„Pirmajā nedēļā tevis nebija...“ un tad viņš samulst un sārtums aplāj seju. Ko gan viņš ir izteicis?

„Ja, es lūdzos... Man mājās ir tik bēdīgi. Es esmu viena vien. Māsiņa nomira. Skolā man ir labak. Un tev?“

„Es mājās lasu pasakas. Es lasu arī nakti. Uzdevumi ir tik viegli. Un man nava daudz ko mācīties.“

„Man nava pasaku, man nava nevienas grāmatas vairak, kā tikai priekš skolas. Tev tad ir labi.“

Un tad Smailis sāk stāstīt. Rūtiņa paskatas uz viņu reizam un acis tai tiek dziļakas un domigakas.

„Tur ir brīnišķīgas teikas. Es naktis neguļu un domaju reizam par to. Kapēc tad nava tagad neviena vairs, kas caur uguni jātu, kā senos laikos?“

„Caur uguni?“ Rūtiņa brīnas un apstājas. Viņas acis ir cieši pret Smaila seju.

„Ja, caur uguni! Vaj tu nezini to teiku? Vaj tu neatradi?“

Viņa nava atradusi; viņa nezina. Un Smailis sāk stāstīt. Rūtiņa elpo dziļi kā aizgūdamās. Viņa skatas Smaila sejā un brīnumi to apņem.

Bet tad viņi ir pienākuši, kur ceļi šķiņas un Smailis apstājas. Viņš nava vēl ne labi iesācis stāstīt. Bet grāmata tak viņam ir līdz. Viņš lapo un meklē un atšķir zinamo vietu.

„Un tad?“ prasa Rūtiņa. „Un tālak?“

Lietus lāses vēl pil no sērmukšas un saule tik spoži dedzina viņās kā mazas uguntiņas.

„Pagaidi, es izlasišu,“ viņš saka un stāv pie akmeņa.

Rūtiņa ir tuvu klāt un plaši skatas viņa sejā. Viņas nāsis cilajas no elpas un vaigos ir sārtums no iešanas un pavasara gaisa.

Smailis sēd jau uz sūnota akmeņa, muguru pret sauli pagriezis. Grāmata ir ēnā. Un tad Rūtiņa nosēstas viņam blakus viegli un nemanot. Saule spīd viņai sejā un lakatiņš ir atslīdejis uz pakauša. Pār vaigu stiepijas brūnas, spīdošas stīdziņas no viņas matiem. Viņa klausas, viņai zūd apkārtne, viņai viss ir kā sapnis. Cauri ugunij! Viņš, tas jaunakais dēls, ir apvārtījies dubļos, lai nesadegtu. Un kad viņš ir cauri, vanags nolaižas uz ezera krasta, kur peld apsolītā ķēniņmeita kā balts putns starp ūdens zālem. Tad jaunakais dēls saka zinamus burvju vārdus un

viņa to pazīst; viņa pārvēršas par cilvēku un tad sākas bēgšana...

Rūtiņa ir kā pamirusi. Viņas lūpas pavērtas, sārtas; viņa elpo caur muti...

Klusums ir gaisā, ka kad lūgšana tiktu skaitīta visā zemē. Mākoņi ar negaisu ir aizgājuši uz rīta pusi un paliek arvien spožāki. Iz zemes kūp siltums viegliem tvaikiem. Zilgme kā atjaunota veļ pāri viņiem savu bezgalīgo dziļumu... Tikai dzirnavas klabina klusi un vienmuļīgi, kā iemigdamas. Kā atlaista liela līksts slaidā likumā guļ melnie leišu meži, tikko saredzami. Tumši zilās naktenes zied ap viņu kājam un no sērmukšas rit pa pilei lietūs lāses, kā dzintara spožas pārslas...

Smailis ir beidzis un aizveļ grāmatu. Klusums pārvelkas pār abiem, kā liels smags zīdauts.

Rūtiņas ceļi ir piespiedušies nemanot pie Smaila kājam. Viņš jūt vieglu siltumu no viņas vijīgās miesas. Viņš paceļ acis. Sejā vēl mirdz sajūsma no brīnumainā stāsta. Un pretim viņa skatam saules mirdzumā ir Rūtiņas vaigs un acis tai negrozami kaņvejas pie viņa lūpām, it kā klausīdamās un gaidīdamas.

Tad viņa atjēdzās.

„Ja, ta ir skaista teika. Tas ir brīnišķīgi,“ viņa saka. Cauri ugunij viņš ir jājis.

Un tad viņa grib redzēt grāmatā to vietu. Smailis atšķir, noliecas tuvāk. Un Rūtiņas galva ir gluži klāt viņa sejai. Viņas dvaša ir tik silta un aizplūst gar zēna lūpām un acīm. Melnie skropsti nolaisti — viņa lasa...

„Ja, tas ir brīnišķīgi,“ viņa saka un atlaižas no grāmatas.

Un Smailis liek grāmatu viņai rokās, tik viegli un ar tādu paļaušanos, kā kad tas atdotu savu dārgumu, savus sapņus, savas naktis un dienas, un viņa to saņem ar saviem smalkajiem pirkstiem un nezina, ko darīt ar to.

„Nem... Tu viņu vari nest uz mājam,“ viņš saka drebedams mazliet un skatas zālē, kuŗa vēl pilna rāsas. Viņu spiež kāda smaga un tīkama nasta un viņš ir mazs zem tās palicis. Viņa sejs vēl ir silts no Rūtiņas dvašas... Viņš skatas, ka viņas pirksti maldas ap grāmatu, kā mekledami.

Kādi viņai ir pirksti un kāda roka! Ta ir mazliet brūna no pavasara vēja un gaŗa; cieti ieslēgta gaišajā piedurknē. Kādas gan viņai bija acis? Vaj nepaskatīties? Ne, tumšas bailes un prieks to sasien; viņš nevar pacelt acu...

Viņš skatas uz zemi, kur viņas kurpes ir starp ziediem un asniem. Vaj viņa ceļgals nav sasilis no viņas tuvuma. Lūk, tepat ir drēbes vīle vaj ta nepieskārsies vēl?..

Dziļš klusums ir visapkārt. Iz augstumiem tikai cīruļi trilina. Viņš sapinas bezgala domās un sapņos...

Vit, vit, vuit! bezdelīgas aizšaujas viņiem gar galvu un Smailis paskatas uz Rūtiņu. Viņa smaida tam pretim ar dziļām tumšām acīm. Tad viegli sāk sārtoties viņas vaigi; tikko manama rožaina tvīksme plešas un izdziest. Viņa nolaiž melnos skropstus un paceļas.

„Es iešu,“ klusi saka kaut kur un Smailis redz, ka viņa, saules apspīdeta, sniedz viņam roku. Viņa grib ardievas teikt, bet viņa sniedz tikai roku.

Viņa sejā jūtams maigums, kā no viegla ziedu pulka, kuŗu tas satvēris. Viņš sajūt siltu, lēnu un bailīgu trīcejienu — acis viņš atkal vairs nedrīkst pacelt.

Vēsma pārskrien pār sērmukšu, birst saulē degdamas ūdens lāses...

Kad Smailis paceļas, viņš ir viens.

Tikai degdamas nokrīt agra pavasara lietūs lāses.

Augstu pār galvu rīta pusē ir vaŗavīksne; viņa dzer ezera izteka niedrās ūdeni.

XIII.

Smailis Zimza paceļ galvu. Viņš aizver mazo sadzeltejušo grāmatu par tām dienām — sen nešķirstītas lapas ar vieglu vijolišu smaršu un daudz neizstāstamiem brīnumiem starp rindiņām.

Klusums ir arī tagad te, kaut gan divdesmit gadi ir pāri gājuši ar lietu un sniegu. Bet tagad te ir piebriedušas vasaras klusums.

Lietus lāses nekrīt no koka, tikai dažī sārta pilieni, dažas ogas ir nobirušas.

Bet tagad viņš tās nemana. Acis viņam mirdz. Viņa sejā deg atsārtums. Steidzīgs prieks ir pārņēmis visu miesu un garu — tāds prieks, kāda viņš nava jutis no tās reizes.

Lūk, te, — viņš aptausta akmeni, uz kuŗa aug sūnas. Te bija Rūtiņa, te gāja viņas soļi. Te sirds runāja un modās un nevareja atmosties un uzziņējusi noreiba pati no saviem ziediem.

Un tur, pāri aiz ezera ir trīs mājas un videjai ir balts skurstenis, tikko saredzams caur zilgano saules tvanu, arī tur ir viena lappuse zelta rakstā — maza, sadzeltejusi, nevienam nevajadzīga, bet viņam vien dārga.

Vaj tad tik niecīga ir cilveka laime?

Ja, dīvainā ir zemes dēla dvēsele ar savu dārgumu! Viņš glabā šo dārgumu, kā bērns savu rotaļu lietu, un aizmirst visu viņā skatīdamies.

Viņš iziet starp ļaudim kā ciets un ass zobeniš; viņš šķeļ sev ceļu, viņam nava miera nekur. Izmišuma un baiļu un ilgus nemiera gadus viņš pavada cīņās. Asinīs viņš mirkst un nāve iet tam garām — ne, tikai uz priekšu, uz priekšu — pasaule vēl ir plaša!

Un tad, pēc gadu gadiem viņš ir uzvaretājs un varonis. Viņš iet pilsētās kā uzvaretājs; apgērbs viņam zeltā un pērlēs vizuļo, viņa galvā ir lauru vainags.

Karogi plīvo tam pretim, logi veņas, birst rozēs, vīcina lakatiņus, gaviles atskan no visām pusēm. Tūkstoši klausā viņa acu pametienam un mēmām zīmem — visas ilgošanās ir piepildītas.

Bet tad — kad ir klusa stunda — nakts vaj agrs rīts vaj vakars vēls un viņš ir viens, tad sabruk visu uzvarošais varonis, un apsedz seju rokām. Viss ir velti bijis, viss ir māņi.

Veņas sapņu valsts un viņa priekšā atmirdz kāds brīdis, kāds mazs tēls, kā vizošs gredzentiņš, vaj kā brīnuma zieds pretim izplaukst viņam. Un asarās viņš noliecas pie mazā, mazā nieka un lūpas saka kā lūgšanā:

Tu, tu esi tas, kam mana sirds pretim sit — tu esi, kam mana elpa kvēlo!..

Bet sapnis tikai tas ir, kad viņš savos pirkstos tura šo bāli-spīdīgo ziedu, ap kuŗu nekad nava nakts — viņš zaudē visu atkal ar dienu. Nekas nava vairs atgriežams un meklēdams mazo brīnummirkli viņš iet atkal tālak briesmās; aizslēdzies, nesaprasts un tumšs, kā nakts — nevienam nava jaredz tas, ko viņš redzejis.

Lūk, tur aizklīst ubags pa dubļiem un ielam gar laužu mājokļiem. Vaj viņam nava acis izbālejušas un asarotas, kā raudošā klints? Vaj viņam nava skrandas uz miesas un tarba kaklā ar sacietejušu maizes donu? Vaj viņš zina, kur viņam tēvija un tēva nams un kur nākošā nakts un rītdiena?

Kas viņu dzen? Vaj varbūt viņš tic, ka ar katru dienu pieaug viņa spēki, sirmās matu šķiedras kļūs dzelten-zeltainas un sirds ātrak sitīs?

Ak, to ne!

Viņam ir viens mirklis, viens mazs dārgums, ko tas līdzī nes.

Tumšā istabā, kur viņš nakti guļ uz netīras gultas vaj uz zemes, viņš reiz reizam sapņo brīnumainās parādības. Ap viņa dusas vietu riežas bāls spožums —

zaļgans, kā pavasara rīts un ir dzirdami tādi savadi vārdi. Izplaukst lilijas zieds ar uguntiņu vidū — zvaigznes līst un zvana, zvana nesaturama līgsme iz tālienes.

Ubags ņem ar drebošiem pirkstiem lilijas ziedu un runā ar to; ir tikai mirklis, tikai mazs laika sprīdis, bet tas ir dievigās laimes pilns.

Un ja pie viņa pieietu kāds bagats karalis un solītu tam visu zemes godību un varu par to mazo ziedu viņa pirkstos — vaj viņš to atdotu?

„Ak, karal,“ viņš teiktu — „ko tev līdzēs mans brīnums, ja tev nava pašam sava?”

Pārdot un pīrkt mēs viņa nevaram, tāpat kā savu dzīvību.

Un prasiet bālās sievas kapu malā un noziedzniekus dzelzīs un katru būtni, kam cilveka sirds — par viņas laimi? Neka jūs vārdos nedzirdesiet, neka jūs nezināsiet par to mazo uguntiņu, pie kuņas sildas miesa un dvēsele.

Tik niecīga ir cilveka laime...

Tik niecīga un tik nepieciešama.

Lūk te, — Smaiļa rokas jūt salto akmeni un sūnas virs ta...

Kur tad viņš ir bijis visu šo laiku un ko viņš ir darijis? Ta bija dzīve plaša pilna cīņu un ciešanu, bet visa ta bija lieka un bez nozīmes. Tikai šis mazais niecīgais mirklis, šī vēja zūza te un saules gaiss un tāla, tāla sena diena — ta nebija lieka.

Viņš ir ilgus gadus meklejis apsollito līgavu pasakam ticedams, kā viņu varonis. Un nu viņš ir atradis to vietu. Ezerā peld kā balts putns viņas gars — tas ir apburts. Vajaga tikai saukt burvības vārdus un viņa pārvērtīsies par cilveku.

Bet šo burvības vārdu nava un nekad nebūs — viss tas ir tikai pasaka.

Un viņš staigā ilgi zem vītoliem pa lielceļu gaŗam baznīcai, gaŗam pakalniem, dzirnavam, niedrajam.

Viņa sirds ir kā saule pati un viņš kā ezers pilns ūdensrožu, un niedru skumjās šalkas, un dvēselē, kā melnos ūdeņos peld balts putu zieds.

Viņa lūpas klusi izrunā kādu vārdu — —

XIV.

Sena vasara atkal apņēm viņu, kā ar baltu vieglu roku, no kuņas sirds gaviļē. Ta vasara, kuņa tik vienvienīga viņam bija.

Kādas naktis bija un kādas dienas... Viņš iet mājās gar ziedošiem kokiem, kad savu pasaku grāmatu ir atdāvinājis. Vaj viņš guleja? Ne, sapņu pilns ir viss. Viņa kājas gurst zaļā maurā dārzā zem ābelem, kuņām pumpuri raisas; viņa rokas sāp no tiksmes un laimes ziedus plūcot.

Viņš sapņo vakara sārtumā lūkodamies.

Viņš pamostas naktī no viegla un prieka pilna miega. Pa logu krīt mēnesnica uz baltās grīdas un šalkas aptveķ viņu ar saldu baismu. Vaj te kaut kur nenoplīvoja Rūtiņas baltās drēbes? Vaj viņa nestāv tuvumā?

Ne, viņas nava, bet rītā atkal viņš to redzēs. Rītā jau; tik drīzi tas būs, tik drīzi!

Tagad viņa varbūt lasa pasaku grāmatu. Tagad tās pirksti šķiņ lapas vienu pēc otras — ja, tagad viņai ir jadamā par Smaili, cik viņa ieskatas grāmatā. Ir kāds noslēpums starp viņiem; ta neviens nezina un nezinaš — ta ir viņa grāmata un mazais brīdis zem sērmukšas.

Spēcīgs rīts modina viņu augšā. Saule, saule, kā bezgalīgi plūdi pār laukiem un mājām! Viņš saliek savas grāmatas, paņem pusplaukušos ābeļziedus un iet uz skolu. Lejā viņa acis raugas pa lielceļu. Ne, tur neviena nava...

Bet skolā viņš redz, ka Rūtiņa stāv pagalmā un viņam domas samulst. Viņš iet kā noreibis un svei-

cina to ar laburītu. Viņa smaida un pamāj ar galvu. Viņa liekas lielaka izaugusi šai naktī — acis bija tik spodras, domā Smailis, kāpdams pa trepem uz klases istabu.

Diena iesākas — kas par pilnīgu un skanīgu dienu! Smailis ir tik pilns spēka. Viņam tik daudz gribas zināt un mācīties. Viņš klusi nopriecajas pie sevis, ka pārspēs visus. Atstāstot uzdoto viņa balss ir skanīga un droša. Klusums ir klasē, visi viņu apbrīno. Putniņš pat stostas ar savu uzdevumu — viņam tā neveicas.

Smailis klausas savā valodā pats un sajūt prieku. Viņam liekas, ka nava vairak neviena, kam par prieku tas runātu un darītu visu, kā tikai Rūtiņa. Ta dzirdēs katru vārdu, ta redzēs katru viņa darbu. Viņam liekas, ka ta būtu tik tuvu tam visur klātu, ka dvaša tam sejā jūtama no viņas.

Vajaga tikai pagriezties mazliet, lai redzētu viņas gaišās drēbes un tumšos, skaistos matus un — ne, viņas seju tas redz arī neskatīdamies, pat acis aizvērdams.

Ar augsto saules gaismu nāk istabā kāds skanīgs plūds un pilns nedzirdētu vārdu un skaņu tas ir. Smailis tiek nests kā no lielas straumes. Ir klusas bailes un prieks. Viņam tīkas arvien tālak un tālak... lai nes, lai nes! Rūtiņa, Rūtiņa! šalc vīzojošā straume un viņš tad zina, kurp nes viņu gaišā diena.

Pusdienas laikā viņš ienāk viens klasē. Viņš paņem ziedus no ābeļu pumpuriem, noplūc bālganās lapiņas pa vienai un meļ uz grīdas un uz sliekšņa un uz trepem. Viņš zina, ka Rūtiņa nāks un varbūt viņas kāja piedursies pie ziediem... Varbūt viņa prasis, kas tos ziedus te nometis.

Tad viņš dzird Rūtiņas balsi istabā un paliek stāvot. Kādas skanīgas melodijas tās ir! Neviens putns tā nedzied!

Smailis ir pilns vārdu, ko viņai teikt, bet viņš ne-

driks. Tos nevar izteikt, tos var tikai domāt. Viņš gaida vakaru, varbūt Rūtiņa ies viņam blakus.

Ja, viņa pamet tam ar galvu pēc beigtām stundām un saka:

„Es iešu šovakar arī uz māju.“

Viņi iet kopā. Rūtiņa ir tik droša, tik brīva.

„Man ir tavas teikas mājās, es iešu tās lasīt,“ viņa saka un slepus paskatas. „Un vaj zini, Smaili, man ir baigi... Man liekas, ka mani apburs kas.“

„Tagad neviena vairs neapbur,“ Smailis domā. „Tagad pasakas ir beigtas.“

„Zini, man gribetos, lai viss būtu tāpat kā teikās. Es gribētu redzēt, kā viņš caur uguni jā ar vanaga spārnēm.“

„To tu gribētu redzēt?“

„Ja, tas būtu tik droši un tik lieliski.“

„Rūtiņ, tad es — — „viņš stomas“... Tad es arī caur liesmu dotos.“

Viņa brīnas. Viņas acis ir bailu pilnas.

„Tu, Smaili? Vaj tu esi tik stiprs? Kapēc tad tev tas vajadzīgs?“

„Ja tu... ja tu būtu ta apsolutā un apburtā meitene...“ Viņi abi klusē tad. Viņam elpa cilā krūtīs. Viņš gaida kaut ka, kāda vārda.

„Ja, bet es ta neesmu.“

„Ja, tu ta neesi. Bet tu esi te. Un es nekur nesteigšos tad.“

„Protams. Tās tikai iedomas. Kā gan es varetu būt apburta?“ Un viņa smejas gaiši, nepiespiesti, atmet matus no acīm un skatas Smailim acīs. „Ne, es negribētu būt apburta, jo tad cilvēks laikam ir tāli, tāli prom.“

Un viņi soļo blakus zem vītoliem un pāri slīdēnām un šalc vējš.

Pie akmeņa, kur ceļi šķiļas, viņi atkal apstājas. Sērmukša smaršo. Viņiem būtu kas jarunā, bet viņi ir klusi.

„Ardievu, Smaili!“

„Ardievu, Rūtiņ!“

Viņiem ir vēl jāpaskatas vienam uz otra, kā apmulsušiem, kā nezinašanā, un tad viņi izšķīras.

Smailis kāp kalnā un atskatīdamies redz ezera sudraboto mirdzumu un saules miglu tālumos. Viņa sirds ir bagata. Viņš kaut ko zina, kaut ko ir atradis un domās šūpodamies viņš kāp gar birzi uz mājām.

No rīta agri viņš sēd uz akmeņa un gaida... Tagad viņš zina, kas jāgaida. Viņa steidzas tik žigli, it kā ko gūdama.

Viņa ir aizkususi un nosārkusi un apjūk Smaili redzēdama.

„Labrīt!“ viņš sveicina pieceldamies.

„Labrīt,“ viņa saka klusam un sārtums tumšaks paliek sejā.

„Es domāju, ka esmu nokavejusies.“

„Vēl ir agri,“ Smailis saka.

Ari viņa zina tad, ka ir agri, bet viņai tomēr ir bijis jāsteidzas.

Viņi stāv viens pret otru kā brīnumā, kā ko atmiņnejuši. Viņi ir klusi un nezina ko teikt.

Tad Smailis sniedz smago un rūgti saldo sērmukšas ziedu ķekarū viņai un redz, ka roka sniedzas pretim. Viņa to paņem un liek pie acim kā mierinādama.

Un klusi caur vītoli rindam viņi iet tālak. Grāvju-malas ir baltas vēl ar rasu un ezers kūp.

Skolā ir vēl klusu. Ir tikai divas mazas meitenites un pāris zēnu.

Smailis nosēstas klasē un jūt sev aiz pleca Rūtiņas skatu. Viņam vajaga tad skatīties tās sejā. Tas ir tik pazīstams un tik labs. Un viņa atsmaida un klusi pamet ar galvu un atkal skatas savā grāmatā. Apaužas klusums kā tikls, kā saule auž ārā zilajā gaisā. Mazs zelta zirnekļītis tekā ar stīdziņu starp diviem bērniem un auž kaut ko nesaprotamu un neredzētu.

Tad viņš apkūst un pats sapinas savās stīgās un klusums ir atkal apņēmis tos.

Smailis kavejas pie Rūtiņas sejas ar savām domām. Vaj viņš drikstetu vēl paskatīties tur?..

Un tad sirds viņam pamostas kā iztraucets cīrulis un kaut kur sāk zvanīt gaviles. Gaišs lauks atveras, kliez putni...

Viņa ziedu ķekars bija Rūtiņas matos...

XV.

Līst maija lietus. Zelta rats ir apstājies griezties un iemircis miglajā. Lejas ir pilnas ar mitrumu, no ziedošiem kokiem rit straumem ūdens.

Vakarā debess dārdeja no pārkoņa, bet rītā līst klusi un viss ir vēss.

Smailis agri stāv zem lielās sērmukšas pie akmeņa un gaida...

Paiet stunda — neviena nava. Viņa kājas ir slapjas; mazais lietus sargs samircis un vēsa rasa krīt cauri. Viņa miesa sāk drebet no aukstuma.

Vēl tikai brīdi — nupat viņa nāks, tad jau saule spīdēs, tad siltums velsies, kā milzīgs vilnis.

Bet viņas nava.

Viņš aiziet skolā un salst. Viņam ir mazs tējas rožu zieds rokā un tas vīst un sagurst, kā bez dzīvības.

Smailis aiziet mājās un mētajas nemierīgi pa gultu. Viņam ir drudzis. Viņš sapņo par Rūtiņu, ka ta pārvērsta par niedru ezerā.

Un rītā viņš atkal stāv zem koka un gaida. Milzīgie mākoņblāķi veļas no ziemeļiem, saule paspīd tiem cauri un ir salta un bāla.

Viņš stāv ilgi un skatas uz ceļu — viss ir tukšs.

Kad viņš nonāk skolā, stundas ir sākušās un viņam vajaga atvainoties par nokavešanos.

Viņš it kluss kā mākonis un domā savas neizdo-

majamās teikas. Viņš nava pat mācijies kā nākas — kas par to — vienā dienā viņš to var iegūt...

Vakarā ir gaiša saule, bet viņš tās nemana. Gurdi kāpj kalnā un salst savās domās.

Tad trešā dienā Rūtiņa pasmaida viņam savā solā un mazais smaidis tiek atkal apslēpts.

Bet pēc pusdienas viņš iet kā ko gaididams un viņa nāk ātri un strauji elpodama.

„Redz, Smaili, arī es,“ viņa grib smaidīt.

Ir atkal viss pilns brīnišķīgas tveices un spožuma.

„Es nevoreju iet negaisā; man vajadzeja istabā sēdet. Un tu Smaili?“

„Es lasiju jaunus teikas. Es tev tās gribeju stāstīt. Bet tās ir tik bēdīgas.“

„Kapēc bēdīgas? Stāsti.“

„Ne, tās nava priekš tevis, tās tu nesaproti, — zini, tās ir par kādu ķēniņa dēlu,“ viņš iesāk.

Viņi iet lēnam, kā apkusuši.

„Viņš grib kāzas svinēt un ir sūtījis uz dzelteno rožu zemi sūtņus pēc savas ķēniņmeitas. Viņa ir sūtījusi tam ik trīs gadus pa zelta gredzenam un tad viņš sarīko kāzas. Viņa pils ir pie jūras un viņa kuģi ir sudraba mastiem un zīda buķēm greznoti — tūkstoš kuģu viņam ir. Un viņš liek tiem iet jūrā pretim līgavai un sēd pats pils augstākā tornī un skatas pār ūdeņiem. Viņa kuģi nonāk pie dzelteno rožu zemes un sveicina ķēniņmeitu, bet viņa nenāk. Un tad tie griežas atpakaļ un pavēsta to savam valdniekam. Bet viņš tos sūta vēlreiz un sēd pats savā augstākā tornī un gaida.

Un otrreiz viņa kuģi atgriežas un paziņo to pašu.

Un trešo reiz viņš liek peldēt saviem tūkstoš kuģiem un liek aizvest savu dimanta gredzenu savai ķēniņmeitai.

Un trešo reiz kuģi atgriežas un paziņo, ka ķēniņmeita nenāk. Viņai labāk ir stikla pilī un pie rozem.

Bet līdz dzelteno rožu zemei trīs gadus kuģiem ceļot ik reizes vajadzējis.

Tad ķēniņdēls liek nogremdet savus tūkstoš sudrabmastu kuģus un burvīm liek apburt sevi akmenī visaugstakā tornī.

Un neviens nevar viņu atburt, kā vienīgi dzelteno rožu zemes princese, bet viņa nenāk . . .“

„Viņa nenāk?“ Rūtiņa brīnas.

„Viņa nenāk.“

„Un ķēniņdēls ir par akmeni?“

„Ja, ta ir bēdīga teika,“ saka Rūtiņa. „Un kapēc viņa nenāk?“

„Viņa nemaz nezina, ka ķēniņdēls to ir gaidījis savā tornī deviņus gadus.“

Rūtiņa domā ilgi par to un viņi ir klusi.

Un tad ir vēl kāda cita pasaka par to gaidīšanu.

Jaunakais dēls ir atradis ķēniņmeitu un teicis burvības vārdus un viņa ir par cilvēku pārvērtusies. Viņš to aizved uz savu zemi un iedod tai mazu zelta atslēgu.

„Ta ir priekš manis, ja es tiktu noburts.“

Un no kara mājās nākdams viņš no sveša burvja tiek noburts. Viņš paliek par melnu akmeņa pili ceļa malā ar dzelzs vārtiem un mazu zelta aizkaņamo. Viņš ir aizslēgts un neviens viņa nepazīst.

Tikai ķēniņmeita ar savu zelta atslēdziņu var to pestīt un pārvērst par cilvēku.

Bet viņa nenāk.

Paiet simts gadi un viņa nenāk. Viņa to ir aizmirsusi. Viņa ir mirusi, un viņš stāv ceļa malā kā melna pils. Atslēgas vieta ir aizrūsejusi un neviena nava, kas to atslēgtu . . .

„Kapēc viņa nenāca?“ jautā Rūtiņa un viņas seja ir skumja.

„Viņa to bija aizmirsusi.“

„Kā var aizmirst . . .?“

Viņš palūkojas Rūtiņai acīs un redz, ka tās ir atkal baiļu pilnas.

Viņi apstājas. Ir ceļu šķiršanās.

Viņš domā uz zemi lūkodamies un tad prasa, tikko drebedams, klusi:

„Vaj tu nāktu?“

Viņas seja pārklājas ar sārtumu, acis atmirdz, kā valgi ezeri pilni saules. Ir atkal zudis viss, kas apkārt, un debesīs dziļš klusums.

Viņš gaida atbildi. Bet Rūtiņa sniedz tam savu mazo smailo roku kā toreiz. Ta šūpojas acumirkli Smaila delnā un tur ir atbilde: es nāktu.

Viņš paceļ acis ... Sapņi ir zuduši un viņš ir atkal viens.

Gaviledams viņš kāpj kalnā gar elksneju.

„Es nāktu ...“

XVI.

No rīta uz skolu iedams Smailis redz baltu tēlu uz akmeņa sēdot. Ta ir Rūtiņa. Vaj viņa to ir gaidījusi?

„Es piekusu nākdama,“ viņa saka, „es steidzos.“

Bet Smailim sirds ir atkal kā salda medus pilna. Viņa ir tomēr gaidījusi; viņai gan bija atvērta grāmata uz klēpja, viņa kaut ko domāja un klusi šūpoja galvu.

Viņi iet tālak pa smago vasaras rītu.

Rudzu lauki viņo pakalnēs, klieudz vālodzes bērzu birzēs.

Diena rit kā saule pati pilna līgsmības un laimes.

Kad vasara ir vispilnīgākā spēkā, priekš Jāņdienas, pļavas sāk krāsoties sarkanas no mazām nelķem un dzeltenas no gundegam. Sarkanaiss dābols ir saplaucis un kameņu dun caurām dienam tur.

No rītiem viņi dzird šo zumzešanu kopā un abiem pāri vējš pārnes medus saldu pūtienu no lauka.

Šai zimzešanā Smailis dzird Rūtiņas valodu un vējā viņas dvašu.

Ezerā ir sākušas ziedēt ūdensrozes iz tumša dziļuma starp lapam un ziediem.

Dienvidū peldedamies Smailis saplūc pilnas sauļas un nes tās uz skolu. Visas tās guļ Rūtiņai priekšā un viņa smaida par to pretim ūdensrožu drošajam zvejniekam. Tad viņš stāv gluži tuvu viņai klāt un stāsta par ziediem, kādi viņai varetu patikt.

Viņas plaksti ir nolaisti, viņa strādā ar pirkstiem kādu darbu; mierīgi elpo krūts, mierīgi dus visa viņas būte.

Mazakās meitenes ir katra savā pusē Rūtiņai un viņas skatas uz Smaili un klausas uz viņa brīnumu teikam, kā mazi putneni. Bet viņš zina, kam viņa vārdi un stāsti lemti. Un kad viņas skropsti tiek pacelti, viņam liekas, viņš atkal būtu ezera dziļumos ielaidies, kur kluss un baigs ir dzelmē.

Klusi un baigi viņam tiek pašam. Viņš mana vaigos ietrīsamies kādas mīļas sāpes.

Viņš apklust uz pusvārda un veņas neredzētos brīnumos. Gaviles plēš viņa būtņi un nespēcīgs un samulsis viņš aiziet.

Ko viņa teica, Rūtiņa, tagad? Viņas mute neku-stejās, bet kas tad kaut ko teica?

Zelta tīkls ir izstiepts pār visām tām dienam un naktim un viņš sapinas mazajās stīdžiņās un ik stīdžiņa ir kā Rūtiņas roka, kas to tur — roka ar smalkiem pirkstiem un ziedošiem nagu galiņiem.

Kad Rūtiņa ir viena, viņa klusi dzied; melodija liecas kā zils tvans ap viņa galvu.

Viņa klusi dzied pat no rītiem uz akmeņa gaidi-dama un viņš tad stāsta pavisam citadas teikas.

Viņš toreiz nepareizi esot stāstījis — vecā pils esot sen atslēgta un ķēniņmeita atbraukusi ar sudraba kuģiem . . .

Priekš Jāndienas skolas laiks beidzas — tad būs brīvdienas. Viņi iet pēdejo reiz abi kopā pa ceļu. Visas malas ir ziedos noslīkušas un augšā mākoņi

tik balti, kā vizošas ūdens putas. Smailis pat saka, ka tie ir visi apburti ķēniņdēli, kuŗi simtgadus meklē savas līgavas.

„Tagad būs vasara; kur tu paliksi?“ prasa viņš Rūtiņai.

„Es nezinu. Man gan būs audekli jabalina, tagad... Man ir tik daudz audeklu jaunu.“

„Tu līgo Jāņdienā?“

„Es klausos tikai kā līgo. Man nava kur iet.“ Un viņa domā kaut ko priekš sevis, klusi.

„Tad tev ir jānāk pie manis līgot,“ viņš saka priecīgi kā ko atminejis. „Uz Zvanitajiem. Redzi, tur kur lielā birze ar baltajiem bērziem. Man ir puķes priekš tevis. Vaj tu nāksi?“

„Uz Zvanitajiem? Ja!“ viņa saka klusak — „es iešu.“

„Man ir dārzā rozes bālas un sarkanas. Tu vari izmekleties, kādas tev patīk. Ap lieveni ir magones, — meitas lauž ik svētdienas. Daudz sarkanu magoņu ar zeltotiem puteklišiem lapās... Man ir lazdu krēsls uz lieveņa — to es tev došu priekš sēdešanas. Es apvišu ar vīnstīgam; mums ir vīnstīgas ap lieveni. Var arī apiņus — tie ir smaršīgaki.“

„Un ja tu nāc, tad es tev parādišu visbrīnišķīgako. Tas ir dievkociņa krūms, kas aug pie dienvīdus loga un tur krūmā dzīvo zelta māriņa. Ja, viņa spīd kā skaidrs zelts. Rītoš viņa uzkāpj virsotnē, kā maza lāsīte un grozas tur saulē un vakaros viņa nokāpj zemē un guļ pa nakti zālē.“

Viņš stāsta visdīvainākās lietas un Rūtiņa klausas. Viņš zina, ka tagad viņa aizies; drēbes aizplīvos, matu stīdziņas nebūs vairs redzamas un elpa nedvašos.

Viņš stāsta un skatas viņas sejā un viņam ir, kā kad pats tas tur savus brīnuma stāstus lasītu.

„Un pie mums dedzinās Jāņugunis,“ viņa saka. „Tur aiz ezera tu redzi veco pilskalniņu; tur būs ugunis naktī. Tad tev ir jānāk.“

„Ja,“ viņš saka, „tad es nākšu.“ Bet vārdi ir paši no sevis nākuši, viņš nezina, ko ir teicis. Viņam likās atkal, ka tas ir dzelmēs šūpojies.

„Ardievu!“ viņa saka. „Tur naktī būs ugunis.“

Ugunis, ugunis . . . viņam kaut kas klusu runā ausīs un tad viņš iet kalnā.

Kādas klusas sāpes un nemiers sirdi apņem — un ilgi viņš ta nesaprot.

Rīt vairs viņas nebūs, to beidzot viņš ir atminejis. Tas ir, kas nāk viņam līdzī pie rokas pieķēries kā ceļa biedrs. Viņam ir baigi no ta ceļa biedra, viņš skumst . . .

Bet naktī viņš šūpojas sapņos un pamozdamies jūt, ka uz viņa spilvena kas blakus dusetu; elpa bija dzirdama un kāds runāja . . . Plaksti bija nolaisti, viņš redzeja tak gaŗos skropstus . . . Skats tikko vērās un neatvērās . . .

Sirds sit aiz liela prieka, kā verdošs avots. Rūtiņa, Rūtiņa . . . viņam atzvana ausīs un viņš plašām acīm raugas mēnesnicā caur logu.

Zaļgana gaisma ir līdzās mēnesnicai. Rudzu laukā aiz dārza griež grieza . . .

Viņam ir baigi no kāda vārda un viņš aizver acis. Bet bailem pretim ir viņas smaids.

Rūtiņa . . . Rūtiņa . . . nāk jauns sapnis un zvana. Tā zvana senā vasara pusnaktī.

XVII.

Pēc četrām dienām ir Jāņu vakars. Debess mala ir piekvēpusi, vakarblāzma ir pārkūsejusi kā rožainas putas pār mākoņiem.

Zāles un vainagi vīst pie durvim un uz galda. Sirdi žņaudz smags prieks, kuŗam nav ne sākuma, ne beigu.

Smailis pašķir jaunu lappusi savā senajā grāmatā. Karsts vilnis apņem visu. Kas ta ir par nakti!

Viņam liekas, ka tas sēd uz ezera krasta vaj uz bezgaligas jūras smilšu kāpam. Kaut kur tālumā zvana. Balts miglajs stiepjas kā mazās dūmu strūklas pār ūdeņiem un tālumā pamirdz uguntiņa, viena, divas — desmit, — pulks uguntiņu! Tur kaut kas kustas, kas peld.

Ta ir kāda sala — peldoša zaļa sala. Apkārt ir nakts un aizkvēpuši mākoņi vakaros saules rietā.

Ugunis nāk tuvāk — ja, ta ir peldoša sala. Zaļi ozoli aug uz viņas krastiem, meža vīnstīgas staipas, šalc niedras. Zem kokiem deg ugunis; dziesmas dzirdamas, šalkoņa aug no tām kā no meža. Peldošā sala nāk klāt, viņa ir klusa un vienās ugunīs, viņa deg, liesmas lodā ap zaļiem vaināgiem, rožu ziedi kūp sarkanās oglēs, zinz stīgu skaņas un visapkārt ir apjozta pusnakts blāzma. Līgo!

Degošā sala aizpeld, dzirkstis nobirst — no dziesmam nāk atskaņas; liekas, vēl kāda roka sniegtos ar vainādziņu pēc viņa uz krasta pusi, daži mīļi klusi vārdi bija dzirdami; aicinoša dziesma, — baltas drēbes tumsā manamas ...

Viņa aizpeld, nakts paliek tumša; viņi atkal skumji sit pie krasta un viņš ir viens. Kā parādība aina ir aizpeldejusi — ūdeņos ir tukšums.

Viņš pārvelk ar roku pār acim — kas tas bija? Vaj ezers dega, vaj viņš sapņoja?

Ne, viņš nesapņoja — ta bija senā Jāņu nakts ... Vaj viņš nebija līdzī uz tās salas?

Ja, lūk te ir rakstīts kas par to — ja gan — — — ... Viņš saņem kalpa puisī aiz rokas un saka: iesim! Viņam ir atļauts nakti līdzī ligotajiem iet.

„Kur tad?“ prasa kalpa puisis un raugas Smailim acīs.

„Skaties tur, aiz ezera, kur ugunis spīdēs. Tur — —“
Un viņi iet. Viņš šūpojas savos sapņos. Ozola zars ir rokā.

Viņi iet gar svešām sētam. Dziesmas skan, vakars

ir kvelmains un silts. Ugunis pamirdz un nodziest un tad atkal iedegas. Trīs četri spožumi ir augsti gaisā. Dzirktis birst un skaņas balsis kliedz.

Tur dejo un trokšņo, tur līgo; muzikā ir tumšs un degošs prieks.

Smailim baisma ir visos locekļos. Elpot grūti. „Tur naktī būs ugunis,“ viņš dzird Rūtiņas balsi.

Viņš sēd uz sola zem bērziem. Viņa skats ir aplūkojis visus — Rūtiņas nava.

Viņam liekas, ka tas svešumā būtu; vajadzētu atkal uz mājam. Viņš ir lepns un viens.

Klusi smiekli viņu atmodina.

Rūtiņa stāv tam priekšā.

Vaiņags viņai ir uz galvas no baltiem ziediem un skaistas, jaunas drēbes.

Viņa grib tam nākt klāt, tad kā apmulsdama apgriežas un aizskrien smiedamās. Viegli bēgdama, slēpdamās. Zaļš zariņš tikai nokrīt un paliek pie viņa kājam.

Smailis paceļas un staigā starp dejotajiem. Viņam vairs neka nevajaga. Ugunis deg tik gaiši; sirds ir prieka pilna, — Rūtiņa ir te . . .

Tad viņa nāk un sniedz savu roku tam un ir klusa un padevīga.

Viņi iet caur bērziem, un lokanie nokārušies zari glāsta viņu galvas. Rūtiņa pašķir zaru vītnes un izlaiž Smaili cauri.

„Nāc šurp, te ir mana māja, te es dzīvoju,“ viņa saka un rāda uz dārzu ezera malā.

Bet viņiem nava nekur ejams un atpakaļ pie ugunim tie aiziet.

No augsti uzceltām ugunim līst dzirktis un viņi stāv klusedami. Rūtiņa ir viņam tik tuvu klāt, ka viņš nevar kusteties, lai ta neaizietu.

„Te ir pilskalniņš.“ Rūtiņa ved to uz maza pakalna tālak laukā. Viņi iet klusam un klausas viens uz otra nakts krēslā.

„Tur ne, tur ne,“ viņa rāda ar pirkstiņu tam aiz muguras un viņš pagriež laivu.

Maza miglas svītra aizsedz krastu. Iz ūdens dveš dienas siltums kā silta dvaša.

Rūtiņas roka ir iemērktā ūdenī gar laivas malu un viņa saka klusi:

„Silts.“

Pār ūdeņiem ir klusums; krastā mirdz ugunis un trokšņo dejotāji.

Niedrajs nošvīkst gar laivas malam un tad nāk kluss ūdens...

Rūtiņa sēd uz soliņa viņam pretim...

„Skaties, skaties, kur ūdensrozes!“ viņa rāda.

Ap laivu, kā baltu putnu pulks, saredzami ziedi. Tumša, stipra zāļu smarša ir visapkārt.

Tad viņu apņēma baiļu sajūta, un viņš ieliek airus laivā. Viņa seja ir bāla un viņš brīnumaini skatas Rūtiņas sejā. Elpa aizraujas... Viņa miesa nodreb no lielām, nekad nejustām bailem.

Vaj ta ir Rūtiņa, vaj tas nava sapnis?

Viņš grib runāt, lūpas viņam dreb.

„Smaili?“ viņa prasa kā nesaprazdama un skatas viņa sejā.

Klusums apņēma visu pasauli.

„Smaili...“

Un tad smaidis iešaujas viņa sejā, un viņa nolaiž skropstas. Viņa rokas cieši aptvertas ap laivas malam. Iz ūdeņa skatas ziedi...

Tad viņš atdabū spēkus. Prieks līst kā sanošas straumes ap viņu. Viņš noliecas un meklē ziedus pa silto ūdeni.

Viņš izceļ tos gleznus, gašiem kātiem, no kuņiem rit ūdens un liek Rūtiņai klēpī. Viņš ir jau pieplūcis veselu sauju, bet ņem vēl vienmēr jaunus un ik reizes, nolikdams ziedus, viņš var aiztikt Rūtiņas pirkstus un redzēt viņas seju.

Vesela nasta ir izvilkta no ūdens. Viņas klēpis ir pilns; ūdens rit pa ziedu kātiem uz viņas kājam.

„Nu ir diezgan, Smaili, nu ir diezgan,“ viņa saka un ieliek rokas baltajās puķēs . . .

Visapkārt viņiem ir augstie zaļie ūdens stieбри un zāļu tvans. Salti grūta ūdensrožu smarša kāpj gaisā . . .

„Dalisimies,“ saka Rūtiņa un sāk salikt rozes pušķi.

„Ne, tās ir tavas.“

„Nem vien. Tās ir vakarā plūktas, tās ir svētas,“ saka viņa un sniedz Smailim pilnu sauju.

„Rūtiņ . . .“

„Nu?“

„Kad mēs iesim atkal skolā?“

„Skolā?“ viņa domā un tad saka klusak: „es skolā vairs neiešu.“

„Tu neiesi?“ Viņš nolaiž rokas un paliek kluss.

„Man . . . mani sūtīs uz pilsētu skolā,“ viņa nosaka klusi. „Es nezinu, kā tur būs.“

„Tad tu būsi tāli? Un nekad vairs nenāksi?“

„Es nezinu.“

Klusums . . . liekas nakts būtu tumšaka tikusi un svešaka. Smailis ir pats tumšs kā ezers.

„Bet ja tevi, — ja tevi gaidīs?“

Viņa paceļ acis.

„Gaidīs? Kas mani gaidīs?“

„Ja es — — tevis gaidīšu?“

Ir kaut kas nomests, kas bija tumšs un smags. Viņš atelpo un skatas klusi uz viņas rokam.

Viņš gaida . . .

„Tu?“

Viņas acis ir lielas, dziļas, kā izbijušās. Viņa, liekas, nesaprot neka.

„Ja, tu . . . Es zinu, kur tu būsi . . .“

Un tad viņi abi sēd un skatas ūdenī, kur nekas nava saredzams. Stieбри ir noliekušies kā melnas, lielas adatas . . .

Tad Smailis saceļas. Viņa acīs ir lepnums un miers. Kādas savadas dzirkstis deg acu dziļumos. Viņš pieceļas vingri kājās un klusē.

„Smaili!“ Viņa ir teikusi tikai klusi to vārdu.

Viņš domā savas domas.

„Nekas.“

Viņš pasmaida un apsēstas.

„Es gribeju tikai kādu teiku tev stāstīt. Es vairak neka negribeju teikt. Ta ir brīnišķīga teika par aizmirsto ķēniņa dēlu.“

Viņš paskatas Rūtiņai sejā.

„Par aizmirsto?“ Skumji viņa skatas savās puķēs un ar balto vaiņadziņu ir līdzīga pusnakts ziedam.

„Tad stāsti, es gribu dzirdet. Bet tev jāsed te,“ — viņa rāda sev blakus.

Viņš nosēstas.

„Ne, es labak nestāstīšu. Ta ir bēdīga teika.“

Bet Rūtiņas galva viņam ir gandrīz klāt un tad viņam ir jāsaka.

Ķēniņdēls ir sūtījis savu gredzenu balto rožu ķēniņmeitai un aicinājis to viesos. Ta ir viņam apsoluta jau šūpulī un viņš to gaida.

Viņš liek savu pili greznot. Vārti ir ar baltām rozem apvīti un simts kāravīru baltās drēbēs ar sudraba šķēpiem stāv pie pils. Viņš ir sūtījis kuģi ar simts gulbjiem, un zelta tauvam tie vilks kuģi pār jūru ar ķēniņa meitu.

Un viņš ir licis sēdekli taisīt viņai godvietā un uz galdiem likt sudraba kausus un medu un sarkano vīnu.

Un ik naktis viņš liek pie vārtiem dedzināt lāpas no dzintara un gaida.

Ķēniņa kronis nolikts viņas vietā un pērles — tās viņa dabūs kā dāvanu.

Trīssimts kokletaji mēģina dziesmas dienu un nakti un augstakā tornī plivinas karogs ar zeltotu vārdu Rūtiņa . . .

„Rūtiņa?“ viņa iesaucas un elpo viņam sejā.

„Ja, tur ir viņas vārds karogā.“ Ne, tas nava viņas vārds. Viņai ir cits vārds . . .

Un viņš gaida.

Bet balto rožu zemes ķēniņmeita nenāk.

Viņš gaida trīs gadus un dedzina lāpas, bet viņa nenāk. Un viņa kuģis ar gulbjiem atgriežas un pavēsta, ka viņa to ir aizmirsusi un sūta atpakaļ viņa gredzenu.

Viņš ir aizmirsts.

Un redz, tad viņš liek nodzēst lāpas un aizdzen sargus un izdzen kokletajus no savas pils. Un tad viņš liek nolaist karogu no troņa un nes to savā istabā.

Tad viņš met pērles un gredzenu pa logu ļaužu pūlī, lai ubagi tos salasa, un met kausus, lai dzēraji tos pa ielam aiznes. Un ķēniņa kroni viņš noiet skrandainai ubadzei par balvu.

Viņš aizslēdz tad visus vārtus un durvis; cieti aizkrīt atslēgas un neviens vairs nevar tās atvērt. Viņš aizver logus un tad — — — — — tad viņš sadedzina balto karogu ar zelta vārdu . . .

Rūtiņa nodreb. Viņas plecs ir piespiedies pie Smaila un trīs. Viņas sejā ir izbailes. Puķes raisas no rokam un krīt laivā . . .

„Smaili . . . ak!“

„Un tad — — — tad viņš aizdedzina pats savu pili, — viņš ir liesmās, neviens to nevar glābt. Viņš sadedzina pats sevi, — neviens — — —“

„Smaili, Smaili!“ viņa dveš bailēs un satver viņa roku. Viņa turas cieti, kā glābiņa meklēdama.

„Ne, ne!“ viņa sauc. „Vaj tad viņam tiešam jasadeg?“

„Ja, viņš sadeg. Ir tikai pelni, kur viņa pils bijusi . . .“

„Tikai pelni?“ Rūtiņa tur cieti viņa roku un acis tai ir valgas.

Ilgī viņi sēd viens pie otra starp stiebriem miglajā. Viņu kājas ir ar puķem apsegta . . .

Un tad Rūtiņa paceļ acis un tur ir kluss smaids. Viņas ir tik tuvu pie Smaiļa sejas, kā vēl nekad. Viņas meklē kaut ka Smaiļa acīs un klusi gaviļē.

Viņas seja paliek rožaina. Vaj tas nava no vakara blāzmas, no sarkanās norieta malīņas? Vaj viņa ko teica, jeb tikai šalka pārgāja pār zālem un ezeru?

Viņas roka lēni ceļas un nolaižas Smaiļa matos. Viņa glāsta tam seju un viņš mulst kā sapņos. Viņš nezina, kas notiek. Tās bija Rūtiņas rokas? Ta bija viņa? Ne, tas ir tik sen, tik sen, ka viņš vairs neizšķir sapņus no patiesības.

Viņš tikai zina, ka viņas pirksti ir ko glāstījuši. Tie laikam bija puķu gleznie ziedi ar tumšu dzelmes smaršu. Viņas pirkstos bija vēl kas vieglaks, kā smalkas stīdziņas. Vaj tās nebija mazas ūdenspīlītes? Viņam pat liekas, ka tie būtu bijuši Rūtiņas mati . . .

Tad viņu sauc:

„Rūta, Rūta! Uhu! Rūta!“

Viņi piestumj laivu krastā; balta ziedu nasta guļ laivas dibenā . . .

„Nu man ir jaiet,“ viņa saka un stāv krastā. „Un zini, es iešu tur — ja tu man nestāstīsi vairs tik bēdīgas teikas.“

Viņa sniedz tam savu mazo roku.

„Ardievu!“

Un viņa bikli aiztek pa rasoto pļavas malu.

„Rūta, Rūta!“ — sauc skanīga balss . . .

Viņš maldas ap uguni, kur līst dzirkstis; ļaudis dejo un smejas.

Viņš jūt glāstu uz vaiga. Rokā vīst viens vienīgs zieds no ezera.

Pa zaļo blāzmu viņš iet mājās. Saule lec un viņš guļ vaļejām acīm vēl savā gultā.

Viņam liekas, ka viņš šūpotos kā lielā laivā uz

bezgalīgiem ūdeņiem. Līst uguns dzirkstis un balti ziedi. Kaut kur dzied. Dziesmā ir viņas vārds...

Ak, viņš bija uz ugunīgās salas toreiz. Uz pel-
došās liesmu salas!..

XVIII

Kad saule ir griezusies uz rudenā pusi un Smailis atkal iet skolā, Rūtiņas tur vairs nava — — —

Un tad ir daži gadi, kuņus viņš viens ir pavadījis; tie ir pilni bezgalīgu sapņu...

Bet kāds pavadonis viņam līdzī ir bijis visur. Ta ir Rūtiņa.

Dienā viņas soļi ir tam blakus gājuši un naktīs ta ir gulejusi viņam tuvu klāt uz spilvena un viņas roka reizam ir vaigu tam glāstījusi.

Dievs zin, kā šie sapņi ir bijuši tik skaisti, kā patiesība to nekad nava redzejusi.

Laiks paiet ātri... Diena dienai priekšā aizsteidzas un naktīs dzenas pret rītiem ar kupli piepūstām sapņu burām. Kā ūdens čalas gar ātrskrejošu laivu, kā žvadzoši burbuliši ir aizskrejušas dienas.

Rīt, rīt, viņa nāks! ir balsis dzirdetas. Ziemā viņa ir klauvejusi pie logu slēgiem ar ziemeļa vēju un rudenī ar lietūs lāsem, no kuņām visa zeme piemirkusi. Un pavasara rīta agrumā viņa cīruļus ir sviedusi gaisā ar savu slaido, mīļo bērnu roku un bezdelīgas ir izskatījušās tā, it kā nupat tās viņu būtu ceļā satikušas jau.

Ja, dienas un gadi iet drīz priekš gaidītāja. Smailis tad ir jau liels un viņa sapņi ir lieli. Viņš ir atstājis skolu un savus mazos draugus. Viņš ir kā jauns ozols, kas salapojis mierīgi stāv savā pakalnē un saule ik dienas staigā pa viņa zariem un putni nāk un iet no dienvidiem un ziemeļiem — tās ir viņa domas.

Viņa ir kaut kur tālu bijusi — Rūtiņa, bet tad kādā dienā viņa ir pārnākusi.

Ir pavasaris, un viņa tiks iesvētīta. Baznīca jau ir izpušķota — to viņš ir dzirdējis.

Sirds viņam runā senas, senas teikas dienu un nakti. Ak, tās jau ir noglabātas pie Rūtiņas līdz ar viņa pasaku grāmatu.

Viņam liekas, ka tas tikai vakar būtu bijis, kad viņa ta matus glāstīja. Viņa ir atkal klāt.

No vītoliem uz lielceļa gar ezera malu atkal birst dzeltenu ziedu vārpiņas. Viss ceļš ir nokaisīts ar viņām, kā ar dzeltenu sēklu.

Vecie bērzi ap baznīcu lipīgām lapām viz vējā.

Viņš ieiet baznīcā, kur vēsums un klusums. Kā ārprāts smacē galvu; viņš var saskaitīt savas sirds sitienus. Rūtiņas vaigs tēlojas kā parādība... Baisma apņem prātus, kā reiz, kad ta tik tuvu bija.

Tur stāv pulks baltu meiteņu ar zaļiem vaināgiem. Neviena seja no tām nav redzama. Silts tvans plūsmo ap viesiem; no augstajiem logiem krīt saules krusti uz cilvēku galvām. Ērģeles dzied klusi, kā šalkoņa birzē.

Vaj pasakas nava atkal dzīvas kļuvušas?

Kad ļaudis spiežas no baznīcas ārā, Smailis stāv pie vārtiem pie akmeņa sētas. Viņš ir aiz citiem, viņš tikai grib redzēt Rūtiņas seju.

— — — Viņas roka guļ atkal Smaila saujā ar mazo balto cimdu. Viņas acis ir gaišas un skatas viņa vaigā. Salds prieks ir smaidos.

„Redzi nu, es atkal esmu te,“ viņa saka un apraužas. Vaj viņa kaut ko atminas? Viņai sārtojas vaigi...

„Tu neesi aizmirsis?.. Ja, ja, tās bija skaistas dienas!“ viņa saka. „Bet tagad es nekur vairs neiešu, nu es būšu pavisam mājās.“

Vainādzinš viņai ir tumši zaļš no jaunām mirtem un saule apstiepj to ar zelta plīvuri.

Viņi iet abi runādami cauri ļaudim.

Cik dīvaini tas bija! Viņš ir spēcīgs un nobriedis;

viņam ir sastrādatas rokas un lieli zābaki kājā. Un Rūtiņa ir smalka, kā jauns bērzs. Bet laime šalc abiem pāri. Viss cits ir aizmirsts.

„Un tagad tu nāksi mani apciemot?“

„Ak ja, protams; tagad ja,“ viņa saka nedroši un atskatas. Acis ir prieka pilnas.

Tur jau ir viņas rati. Viņu gaida. Un Smailis pastiepj savu roku — viņa atspiežas uz tās un iekāpj sēdekļi.

Ratos ir divi cilvēki; tie skatas izbrīnījušies uz Smaili. Vienam ir resns cigars mutē. Smailis noņem cepuri.

„Ardievu!“ saka klusa, mīļa balss un rati aizripo.

Gaisi san pavasara saulē. Ezers mirdz atkal kā izliets sudrabs. Teikas ir atgriezušās.

Ta ir mīlestība, ko viņš aiznes mājās. Liels zieds, no kuŗa apdvašoti lauki un birzes.

Bet viņas nekad nava — viņa vienmēr tikai ir bijusi.

XIX

Viņa nāks, viņa nāks!

Viņš iemieg vakaros ar šo brīnuma vārdu un rītos pamostas.

Tagad viņš ir, kā tas varonis pasakā, kuŗš izdzēris kausu spēka dzēriena — to pasniedza tam Rūtiņas roka.

Dienas paiet dunedamas un tvīkdamas. Vaj nava vienalga, kad viņa nāks? Vaj par to vēl ir jašaubas?

Smailis iet agri no rīta laukā — viņam ir jadvāšo un jastrādā un jasapņo.

Tēvs skatas viņa soļos un smaida. Kāds spēks tur ir, kāds prieks!

Lauki tiek paplašināti, atmatas uzartas. Visur vajaga līgoties labibas druvam.

Dienvīdū, kad kalpi iet atdusā, Smailis guļ birzes malā un klausas vējos un putnu kļiedzienos. Viņam nava miega, viņam sapņi nāk saules gaismā.

Vakara blāzmas gaismā viņš apstaigā vēl laukus, noglauda kumeļus birzes malā un stāv pagalmā, kaut ko domadams.

Ja, tas ir savads nostāsts par kādu tēva dēlu, kurš zina, ka viņa nāks, ta Rūtiņa ar mīlo skatu.

Šis savadais zēns atminas savu teiku par to, ka viņš ir aizsūtījis sūtņus un gaida savu ķēniņmeitu no dzelteno rožu zemes.

Ja, un nu viņam vajaga saņemt to!

Viņš apskatas — viņa istaba ir veca, logi ir zemi.

Un viņš liek izlauzt jaunus logus un laist sauli istabās. Te viņa staigās pa šīm istabam, lai tad ta neteiktu, ka te ir tik tumšs, un lai viņas vaigā ēnas nedusetu, kā no mākoņiem, kas sauli sedz.

Tas ir grūts darbs un tik daudz vaļas brīžu tur ir atstāts. Bet tas ir viegli padarīts un mājā mirdz gaišāk, kā uz svētkiem kādreiz.

Viņš izcērt klēti logu uz dārzu, lai labibas apcirknos gaudi zeltoti izskatas, kad viņa nāks.

Un dienvidos staigadams pa dārzu viņš kaut ko mēro ar soļiem un skatas un mēro atkal. Cauri veco ābeļu rindam ir jaizvelk ceļš.

Un gaiditajs rok zāli sen sazēlušo pa vakariem un dienvidiem un lietus laikā. Viņš viens pats to dara, jo kam gan vēl to lai atļauj?

Reizam tas atspiežas uz lāpstas un skatas zālē uz dzelteniem ziediem un baltā dābola galviņam. Lūk, kur iet Rūtiņas kājas... ta ir Rūtiņa... drēbes aizšalc...

Acīs viņam dziļi iemirdzas dzidrums.

Celiņš ir izrakts un nobērts ar baltu granti un maziem zvirgzdiem. Tas izskatas kā izklāts linu audums zaļajā zālē — tas ir viņai izklāts. No ābeļu zariem ir krusta ēnas uz ceļa un tās šaudas vējā. Pa šām krusta ēnam ies viegli soļi un caur ābeļu zariem klīdīs vārdi — kāda melodija

Bet ziedu — ziedu tak viņai vajaga daudz. Un

dienvīdus pusē dārza piegāzē šis zēns uzmet puķu leteci un apliek to ar radžu platem. Tās ir atvestas no tāienes priekš rožu dārza.

Radzes tiek nokrāsotas baltas un viss riņķis mirdz saulē, kā sniegs, apstulbinoši balts zaļajā maurā. Pavasarī tiks atvestas rozes un ziedet te viņām vajaga drīz...

Visa rīta puse mājai tiek apstādīta ar jaunām vīnštigam, lai zaļa, dzīva siena smietos pretim saulei.

Un cik bagatīgi katrs darbs tiek sapņiem veltīts. Ik zāle, ik smilga, ik pumpurs ir pilns ar vēl neizplaukušiem ziediem, kurus raisīs viņas pirksti tai dienā.

Viņa būs vienīgā valdniece te par visu. Nevienš nedrīkstēs cits te staigāt. Ja, te visapkārt dārzam ir vajadzīga sēta no lauka akmeņiem — tāda ar stabiem, ka baznīcas dārzam — te būs svētnīca uz priekšu.

Vasara pajet dziedādama, kā brīnumu pilna teika, kurai katra nodaļa iesākas ar vārdiem: viņa nāks!..

Gar iebraucamā ceļa abām malām ir jasastāda apses... ja, priecīgās meža apses! Kad viņa nāks, apses sāks trīset un skandināt savas mirdzošās lapas un palocīs galotnes viņai pretim. No vienas uz otru ies šīs priecīgās trīsas un visa mazā aleja drebēs un skanēs.

Un rudenī tās klās zem viņas kājam savus zelta vainagus.

Tad viņš staigā pa savām istabām un domā par to, ka Rūtiņai te patīks?

Kur viņa sēdēs un kur viņa varēs atduset? Viņš atminas gaidītāju savā pasakā un tad, kad rudenī lauku bagātība ir pārdota, viņš atved mājā sudraba dzeramo trauku; dārgu naudu par to viņš ir samaksājis, viņš pats to par savu naudu pircis.

Kam tas vajadzīgs? viņam jautā.

Viņš smaida pie sevis. Nevienam to nevajaga zināt. Kad viņas roka to cels pie lūpām, tad viņi zinās...

Viņš apskatas vecos sēdekļus no sentēvu laikiem un kaut kas nāk prātā. Tur trūkst viena krēsla. Un tad pēc laika tas tiek pārvests no tālienes, no pilsētas. Tas ir smags, kā mazs tronis, no dzeltena kļavas koka un koklei līdzīgu atzveltni; viss tas ir izgriezts puķēs un dīvainām pūķu galvam. Tas ir par spīti visiem pūķiem — viņa tur sēdēs, kad svētki būs un klausīsies teikas, kā senak.

Daudz brīnumainas grāmatas gaiditajs zēns ir atvedis. Tās stāv viņa istabā, plauktā aiz glāžu durvim. Tur ir dziesmas, mazas, kā tumšzilas naktenites; tur ir uguns un smaršas pilnas dziesmas, kā ziedošas sērmukšas ķekari; tur ir tautas dainas, ikkatra no viņām mazs dzintara gabaliņš mirdzošs, maza teika, kuŗu lasot istaba pielīst saules un sirmas senatnes.

Mīļi stāsti tur ir, kuŗos var aizmaldīties kā šalcošās birzēs, kā melnos silos.

Ziemas vakaros viņš ir lasījis kādu senu stāstu par kādu varoni, kas četrdesmit gadus ceļojis pa jūram un zemem uz māju, kur gaida viņa vismīlā. Jūrā un ugunī viņš bijis un gūstniecībā pie daļām būtnem, bet viens sauciens stipraks ir bijis par visu — tās sauciens, kuŗa viņa gaida.

Četrdesmit gadus! Un tad tas ir pārnācis beidzot...

Šo stāstu zēns aizsūta Rūtiņai. Varbūt ta zinās, kas tas ir, kuŗš četrdesmit gadus ilgojies un gaidījis.

Un katru rīt mozdāmie viņš dzer spēka dzērienu, kuŗu pasniedz Rūtiņas roka.

Naktīs ta dus ar savu vieglo elpu pie viņa tuvu klāt un tās pirksti staigā pa zēna matiem.

Viņš runā ar to, tiklīdz klusums ir apkārt un aizmirstas skanīgi mīlās vārdu skaņās, kuŗas vienmēr ir tādas, kā priekš gadiem.

Un brīnums viņš ir priekš visiem un pats priekš sevis, tāpat kā lielā gaidīšana...

Smailis satrūkstas. Gaidīšana? Vaj viņš sagaidīja?

Kas tas bija? Viņš staigā tagad kā viesis pa veco dārzu. Ak, ir agrs rudenis gaisā jūtams! Lapas tā savadi čab pāri lielajām nātram zem ābelem. Smailis skatas, kur bija viņa rožu dārzs. Reti radžu akmeņi ir izsvaidīti un zālem apauguši. Cūkas tos ir izrakušas. Viens vienīgs liels, ass, dzelonains krūms ir palicis, bez ziediem, tikai ar šķēpiem vien...

Viņa brīnumainā senā grāmatā ir izbeidzies zelta raksts. Sarkani plankumi, kā no saspīestiem tumšiem rožu ziediem tur ir palikuši. Viss tālak ir rakstīts no svešas rokas.

No skumju rokas...

XX.

Viņš to bija gaidījis ilgi, karsti, nedomadams neko citu.

Un tad viņam bija tik lielas ilgas redzēt to. Viņš gājis bija visur, kur domajis viņu satikt.

Viņš ir priecīgs ļaudīs, kur dun muzika un dejo, viņš ir dzīrās un kāzās, viņš meklē ar ātrskrejošu skatu kādu seju ar dziļām, tumšām, biklām acīm, kādu seju, gar kuņu tumšas kvelmainas matu stīdziņas, kā apbūbejis zelts vizmotu, kādu lokanu stavu, kādas vārigas gaņas rokas, kā balto ezerrožu kātus, mīļi kas pretim tam stieptos.

Bet tad viņas nava nekur...

Nāk pavasaris un viņa skumjas aug un moca viņu lielā nezinašanā.

Un tad viņš zina ko nesaprotamu: Rūtiņa tiks aizvesta uz leišu mežiem, viņa būs sieva savam bagatajam krusttēvam un dzīvos lielā muižā. Tas ir tālu, tālu — neviens par to vietu neka nezina.

Tas ir viss kā teika. Elpa viņam metas krūtīs — ne, Rūtiņa, Rūtiņa ir te, viņa tikko vēl kopā ar to gāja pa sudrabainiem vītoliem gar ezera malu, kopā ar tām daudzām mīlām bērna dienam.

Viņš sapņo tukšus sapņus. Diena viņam liekas

kā saplīsis zvans, kas vairs nezumzina un neskan. Viss ir kails.

Un tad ir kāda karsta pavasara diena, kad atkal sērmukšas zied un vaļāvīksne ir gaisā, tad viņš atkal iet gar ezera krastu — viņam vajaga redzet Rūtiņas acis. Viņš ir kā miegā, kā mēnešsērdzigs, nezina, kur viņam jaiet.

Tur ir birze, kuņā jāņugunis dedza, tur ir ābeļdārzi; laiva guļ ezermalā kā melna ēna, kā baidis. Ir dienvidus klusums visapkārt; soļi nedzirdami grimst zīžotā zālē.

Viņš iet un meklē kaut ka. Ja, viņam liekas, ka te ta ir. Pagalmā smiltī rušinajas divi mazi bērni un klusi dzied. Suņi guļ saules tveicē un nemana viņa.

Ir kluss dārzs, klusas durvis ar nobālušu senu krāsu.

Vaj viņš gaidījis ir pie durvim? Vaj viņš ir pieklauvejis? Sirds viņam ir tumšas laimes un trīsu pilna. Bet neviens neaicina atvērt un ieiet.

Viņš atveļ durvis. Ir liela gaiša istaba un Rūtiņa sēd krēslā. Viņas mati ir izjukuši un aizsedz seju. Viņa ir noliekusies pie audeklu baķiem un domā kaut ko. Rokās ir mirdzošas šķēres.

Viņa paceļ acis un izbailes tur ir vispirms. Tad viņa sārtojas un nobāl un paliek lūkodamās Smaiļa sejā.

„Rūtiņ . . .“

Vaj viņa rokas kur sapinās? Vaj tie nebija viņas mati? Viņa rokas tureja kaut ko cieti, kā klusu baltu putnu, kuņam sirds tik stipri trīs. Viņa sauļā sita ātri dreboši pulsi.

„Rūtiņ, es atnācu.“

Klusums ir visapkārt. Viņa nevar pakusteties no brīnumiem. Ap viņiem caur logu uz grīdas zib saules rakstojumi caur lapam dārzā.

Laiks ir apstājies. Spožais saules rats guļ mūžīgā mierā. Tā nekad nava bijis un nebūs.

Kaut kas aiziet lēni, tad it kā uz pirkstu galiem, un viņa vairs nava — tas ir bijis viņa sapnis.

Rūtiņas rokas noslīd uz leju un viņas skropsti guļ pār acim. Seja ir salta un klusa tad.

„Man būs kāzas,“ viņa saka cieti un dzirdami. „Un es dzīvošu lielā muižā.“ Viņa ir līgsma.

Nokrīt kāds zeltains pavediens viņam pie kājam. Viņam liekas, ka spīdošās šķēres ir to nogriezušas — viņš tak dzirdeja aso nāvīga grieziena skaņu. Ja, zelta pavediens vairs netek; viņš guļ zem kājam samīts, un baltie linu audekli ir kā vēsi palagi, kuŗi kaut ko apsedz.

Viņš paceļ acis un redz Rūtiņu samulsušu un nelaimīgu.

Kā viņš ir varejis te nākt, kas viņu ir dzinis? Viss te ir tik svešs, tik tukšs, tik nevajadzīgs. Un Rūtiņa ir ietīta kādā pelekā šķidrautā — viņa ir apburta un viņš tās vairs nepazīst.

Viņam ir aizkārtā kāda dzelzota atslēga un viņš ir kluss — viņš zina, ka neviena nava, kas to atslēgtu — Rūtiņas rokas ir tukšas un nedzīvas.

Viņš klīst atkal pa gaišo saules lauku un viņam liekas, ka kas zvana dziļi kā iz nogrimušas pils.

Vaj tas nava tikai sapnis bijis? Vaj viņš tiešam ir bijis pie Rūtiņas un to redzejis?

Kas to lai zina, vaj ta bija Rūtiņa, kuŗu viņš ir meklejis?

Viss ir tik sen tas bijis.

XXI.

Zvani vecajā baznicā zem bērziem un kļavam ir aizzvanījuši kaut ko un klusē. Uz lielceļa ir nobiruši no vītoliem dzeltenī ziedi, kā kaisidamies ceļā kaut kam. Šērmukša ir noziedējusi. Rūtiņa ir aizvesta . . . Leišu meži guļ zilos lokos un ir mēmi un nekustoši, kā pasakās.

Viss ir tad atkal kā bijis.

Saule iet savu ceļu, naktis nāk ar zvaigzņem un mēnesi, lapas raisas un plaukst, un laiks iet savu mūžīgo gaitu . . .

Tikai kāds zēns tad ir citads kļuvis.

Viņam nava vairs ko gaidīt.

Kad viņš iet agrā vasaras rītā pār lauku, viņam liekas, ka salna ir bijusi un viss ir nosalis. Koku lapas karajas apvītušas un melnas; nava vēja šalkoņas viņās ar brīnumainiem stāstiem. Mākoņi ir salti viņam; kā lieli sniega kalni tie staigā augstumos un no viņiem dveš vēsums.

Viņš liek kāju uz apsētas druvas un liekas, viņš dzirdejis ir kādu žēlu putna čiepstienu. Viņš izbijies apstājas un paskatas uz zemi — ja, viņš ir saminis cīruli, un gaiss ir viss kluss tad.

Ne, viņš nava to saminis, cīrulis ir nosalis no kādas nakts salta vēja un nedzied vairs — visi putni ir nosaluši. Birze ir sarāvusies un skumji kustas vijīgie zari kā raudadami un locidamies, kā kam ardievas teikdami.

Zēnam ir vienalga, vaj lauki zeļ vaj stāv tukši, viņa rokas strādā, sēj un plauj un tomēr ir tik nevajadzīgas un liekas.

Viņš vienaldzīgi noskatas, ka viņa jaunie draugi strādā un kļūst bagāti. Sacensties nenāk ne prātā. Vaj nebūs tad arī viss tāpat kā tagad? Viņam varetu būt mantas kā Krezam, akmeņa nami un klētis pilnas ar labibu, pērļu atvilktnes pilnas un reti dārgumi skapjos ieslēgti — tas nava nekas. Viņš nekad tos arī neatslēgtu un neskatītos.

Zēnam tad ir jadamā par bijušām dienām un par teikām — arī par to, vaj viss tas tik nava teika bijusi.

Daudzreiz viņš gribejis ir atmosties, kā no sapņa — ne, viss ir patiesība, no kuņas nevar atmosties.

Dienas un naktis nāk kā asinīs iemirkušas; viņas aizkaŗ visu ar savām rokām un liek izklāt sēru

santu pa visiem ceļiem. Zvaigznes ir miglajā un saule pelekā plīvurī.

Bet pasaule tad ir atmaskota priekš ta zēna. Viss ir redzams kails patiesībā, kā rudeņa lauks. Dzīve ir noņemusi līgavas vaiņagu un novilkusi princeses drēbes — tagad ta ir skrandaina ubadze, kuŗa nīst sapņotajus.

Tad Smailis paliek par sapņotāju. Viņam tīkas aizmigt senos laikos un runāt ar saviem tēliem. Ap viņu ir savada, klusa roka, ap viņu tādas skumjas, kā sarkans magoņziedu vaiņags.

Klusajam zēnam tad ir, ka viņu kāds mīletu atkal, bet ar sājpu un sapņu pilno mīlestību, ar skūpstiem, pēc kuŗiem sirds nīkst no nesajusta sājpu prieka.

Ja, viņš tad ir atkal iemīļies. Viņam ir klusa un skaista līgava. Vakarū norietos, kad klusums apņēm zemi, viņa nāk... Viņa pamirdzina ar zvaigžņu uguntiņam kā sveicinadama. Naktīs kļusumā, pie lampas gaismas, viņa sēd tam līdzās — ta ir tāda viegla, kristalskaidra, kā mēnesnica un tumši reibinoša, kā rožu saldakais zieds.

Ši jaunā līgava mīl teikas un pasakas un mazas kļusas dziesmas; visu brīnumainu un neesošu viņa mīl; viņa aizmaldīna savu mīļo zēnu tur, kur cilvēku kājas nestaigā — viņai ir brīnuma spēks, burvība pīrkstos, un kam ta acis aizkaŗ, tas redz brīnumus, kā burvības apdzirdīts.

Puķes tad runā zēnam un ir dzīvas; viņas ir visas apburtas ķēniņmeitas un saule ir viņu staltais bruņinieks, atpestītājs — viņas visas skatas uz to un atveŗas. Lauku akmeņos ir dvaša un dvēsele un katrā zāles stiebra augšanā salda muzika.

Cilveki — kādas lielas dievu kokles stīgas un viņu sāpes un prieki — zimzešana... Un viņu acīs liek zēnam ta līgava redzet zvaigžņu atmirdzumu; tās ir laikam apmaldījušās te kur zemes lejā.

Toreiz mīļais zēns atdevās tai, kas viņu iemīleja

un atdevās viss. Viņam netikās dzīve, bet tikai teikas un mazas dziesmas. Iz tām smaidīja viņas seja.

Kas viņa bija, ta saldā aicinātajā un kas viņa ir? Nevienš to nava atminejis un neatminēs.

Smailis Zimza atminas, kas tas bija par savadu zēnu toreiz te Zvanitajos.

Tad zēns baidījās no cilvēkiem un bija viens savās mājās. Kad viņš bija pie citiem līgsmās un dzīrās vaj svētkos, viņa seja nesmaidīja kā citiem. Meitenes aicināja viņu uz deju; viņas tam smaidīja labvēligi, viņām gribejās būt ta tuvumā. Bet zēns to neredzeja un nezināja, viņš labak palika viens. Viņam nebija ar ko sacensties, viņam nebija ne greizsirdības, ne ienaida, ne labvēlības — viņam bija tikai lepnums, vientulība un sapņi. Par viņu čuksteja kā par neprātīgu — viņam bija vienalga . . .

Druva aizmirsās un kļuva kaila. Viņš priecājās tikai par miglu, rasu un sauli; zelta graudi viņam vairs nepatika. Viņš veda arvien vairāk grāmatas no pilsētas, brīnumu pilnas, bet nevienam citam tās nebija vajadzīgas, kā tikai klusajam zēnam.

Baltā nezināmā roka noveda viņu no visu ceļa uz asas rožainas tekas . . .

Viņš gāja ar tēvu kopā pa laukiem un klausījās viņa vārdos un padomos un atraidoši kratīja galvu.

Projam vajadzeja viņam, prom! Likās, ka aiz mežiem un pasaules plašumiem gaida viņu Rūtiņa, un viņš to atradīs. Tikai vienu vārdu dzirdet, tikai mazu, klusu smaidu redzet un pasaule būs pilnīga.

Rūtiņa un ta nezināmā mīlā roka, kas viņu glāstīja — viss bija viens. Sapņi zuzeja ap viņu, kā zelta bites ar nebaudītu saldumu, un viņš padevās. Dzīve nokrita, kā nonesata drēbe — sapņi veda to — viņš nevarēja atmosties vairs . . .

Gadi bija gājuši nu — un vaj viņš bija atmodies? Ak, apburtie atmostas tikai par simts gadiem reizi. Vaj viņš tagad bija atmodies?

Gadi, daudz gadu . . .

Smailis Zimza aizvēra savu atmiņa grāmatu, — pēdejā lappuse bija izlasīta un nu viņš te sēdēja. Rokas bija pilnas, kā ar ziediem, kā magoņu lapam, kuŗu tik daudz toreiz dārzā bija. Ar tiem viņš vareja apbērt savu atmiņu grāmatu, ar zelta rakstu un raras pērļotām lappusēm rakstīto.

Lai dus, lai dus!

Sauciens bija izskanejis; atmodies, kā pasaku tēls no burvības, un nu vareja atkal nodoties sapņu varā.

Vēss vakars gulās pār laukiem un ezeru. Iesaucās zvans, kā tas parasts sestdienas vakarā ap saules rietu. Viņš atzvanīja un aizzvanīja reizā visu. Liels kluss miers pildīja sirdi.

Smailis Zimza sēdēja logā un lūkojās lejā no pakalna. Cik dzīvs bija viss! Tāpat kā sen, sen atpakaļ. Zilie leišu meži guleja kā nekustinams valnis, pilni tāluma ilgu un teiku; pakalni un mājas snauda kā gadusimtus snauduši.

Un viņam, mūžīgajam sapņotajam, bija, kā kad tas pie stikla šķirsta stāvētu. Bija viņš nupat kā dzirdējis un redzējis brīnumu. Jaunības diena kā mīļa meitene bija atelpojusi — vienu vienīgu dvašas vilcienu; rožu kvēls sejā bija iededzies smaids, pārlaidies pār seju, kā saules atmirzda pār laukiem pārskrien; bija dzirdams salds vārds bijis un viss atkal duseja netraucēts skaistā kristala dusā, netrūdošs, slēptas dzīvības pilns.

Lai dus, lai dus!

Viņš bija te nolīcis dažas dienas, kā baltus un bālgansārtus ziedus.

Rītā viņš atgriezies uz dimdošu pilsētu, kur viņa ikdienas dvaša dveš, kur dzīve cīnas ar sapņiem un īstenību.

Tikai naktī viņu sakampa skumjas, kā nesaraujams tikls — jo nāca atkal šķiršanās.

XXII.

Viņš pamodās spoža rīta sveikts. Ta bija saules diena ar lielu briestošu spēku. Pilnība kvēloja no gaisa un zemes.

Viņš nu vareja iet, jo skumjas sāka mākt viņu atkal. Grūtsirdīgu darija satveicetais vējš ābeļu zaros un mierīga leišu mežu zīlēšana pie dienvidus apvāršņa debess malas. Tāluma ilgas sauca tik nedzirdeti miļi un tādās reizās bija arvien skumji grūtsirdība.

Kad atvadījies viņš sniedzis roku bija svešajiem laudim, viņam kļuva vieglak un mierigak. Savu mazo somu nesdams viņš gāja atkal pa lauka ceļiņu un tad gar birzitem uz lielceļu ezera malā. Pie sērmukšas viņš apstājās un ietīstīja mutautiņā sarkanu ogu ķekaru...

...Skolas nams klusi sildījās vēlas vasaras saulē kvēlodams ar sārto juntu. Ap viņu bija kā mīksts sudrabots plīvuris.

Smailis sajuta kādu vēlēšanos un nogriezās atkal no lielceļa kāpdams uz pakalni pie skolas nama. Pie pagalma vārtiņiem viņš apstājās un klausījās. Likās, balsis čalotu pa istabam...

Tad viņš atvēra vārtus un iegāja pagalmā. Bija kluss — neka, neka nebija no tās dienas. Bezdelīgas sēdeja uz akas vindas un vidžināja...

Smailis nogrima savās domās. Un pēkšņi pamosties bija, kā kad viegli soļi pieietu un vieglas meitenes roka tam uz pleca nogultos. Viņš sadrebeja un pacēla galvu. Tā tad tiešam tas reiz ir bijis...

Tad viņš iegāja skolas mājā. Viņam nāca pretim skolotajs. Tas bija pavisam svešs, un brīnidamies skatījās uz ceļinieku.

„Es gribetu redzēt klases istabas. Atļaujiet man palūkoties,“ teica Smailis.

„Lūdzu,“ brīnidamies teica svešais skolotajs. Viņi abi kāpa pa trepem un skolotajs kaut ko stāstīja.

Smailis pastāveja brītiņu vienā, otrā istabā, palūkojās uz logiem.

Viņam bija kā kapsētā, kur apmeklē gadiem nedzetas kapu kopas. Reiz tas ir bijis, ja gan, pasaule reiz ir ziedējusi; viņš nava sapņojis tikai.

Kapsētā ilgi nepaliek un viņš griezās iet atpakaļ. „Pateicos,“ viņš teica skolotājam un kāpa pa trepem lejā. Tukšās telpas skaitīja viņa soļus...

Diena kvēloja karsta, kad Smailis pa lielceļu soļoja tālak. Sudrabotie vītoli muldeja vējā. Atkal nāca grūtsirdība, jaukta ar dziļu dzīvības prieku un saldumu. Vaj nevarētu notikt augšamcelšanās brīnums tiešāmībā, bez sapņiem... Vaj tas jau nava noticis? Ne, ne, — ezers tikai zvīguļoja un niedras klanijās katrai vēsmai bezgala nemierā krustodamas savas skāpu lapas.

Pie baznīcas bija piebraukts pulks zirgu. Gaŗam ejot Smailis dzirdeja, ka dūc ērģeles... Lokanie bērzu zari māja, kā zaļās vijigas rokas, un stipra vara viņu aicināja apstāties.

Viņš iegāja pa pusapdrupušiem akmeņa vārtu mūrēm. Durvis bija pusatvērtas. Seno koraļu spēks duneja iekšā, un viņš iegāja...

Viņš sēdeja ilgi solā blakus mierīgiem cilvēkiem un klausījās nenozīmīgos mācītāja vārdus, kuŗi monotoni zvanija balti klusā baznīcā. Viņam tikās līdz galam noskatīties lēnā dievkalpošanas gaitā un dzirdēt dziesmas un ērģeļu dūkšanu. Saule spiedās caur logu rāmju krustiem un baltā mirdzumā krita uz baznīcenu muguram un galvam un veco grāmatu lappusem. Uz altāra mirdzināja divas dzeltenas sveču liesmiņas un tumša bilde raudzījās pretim lūdzejiem.

...Tad atkal uz viņa pleca nolaidās kāda viegla jauna roka un bija viss tik pilnīgi, kā patiesībā, un Smailis zināja, ka tie nava tikai sapņi bijuši toreiz. Skumjas palika par lielu prieku un viņš atdevās tām, kā baltam vilnim... Atkal reiz aizpeldeja gaŗam

ugunīgā sala, mirdzoša, karsta, mūžīgi zaļos vainagos... ērģeles dūca kā svētās orgijās... Apskaidrots viņš gāja atkal cauri mīlām kapu kopam, kurās pasakas duseja līdz ar zaļi dzelteniem rītiem un pavasaŗiem.

Kad lūgšanas bija galā, viņš nostājās pagalmā zem kļavas un skatījās cilvēku pūlī, kas te bija sanākuši savu svētdienu svētīt.

Viens otrs vaigs savads likās. Vaj tad?... Ja, patiesi, viņš pazina tos. Tur bija Putniņš, mazais melnmataināis zēns ar melnām acīm, kā dārgakmeņiem. Nu viņa vietā bija resns vīrs ar uztūkušu, labi koptu seju un ūdeņainām acīm. Viņa rokas, mīkstas un resnas, kavejās ap zelta pulksteņa ķēdi pār krūtīm. Viņš laikam bija tirgotājs, viņš bija savu mērķi sasniedzis.

Viņš varbūt dienam un naktīm rēķināja savus ieņēmumus. Smalkas drēbes bija viņam mugurā un gaiša cepure...

Un tad pagāja garām Vanags — visi to sveicināja — viņš droši vien bij varas vīrs.

Ja un tad — tas bija kalpa zēns Valdis Vainots, pasaku stāstītājs toreiz. Viņam ir peļeki svāŗki mugurā un apputejuši veci zābaki. Brūni nodegusi seja tam ir un sastrādātas rokas un acis tik nopietnas un pazemīgas. Divi bērni tam iet līdzās ar vecām kurpītem. Kur nu ir teiku zemes?

Un vēl viens un vēl viens nāk — sievas un meitas un visiem ir sejā kāda maza atspulga no tāliem laikiem.

Smailim gribētos saukt: kur esiet, mīļie zēni un meitenes, atmostaties! Bet atmošanās nava. Visiem ir garām aizpeldejusi ugunīgā sala un visi ir to aizmirsuši. Dzīve-ragana ir teikusi savus burvekļa vārdus un pārvērtusi, un sakropļojusi visus. Ikkatrs no viņiem ir aizslēgta sabrukusi pils, kur reiz sapņi dziedāja un karogī plivoja, un zelta atslēga ir noglabāta, lai neviens tās vairs neatver.

Melni kraukļi tikai perinājas mūŗu plaisās un torņu

zālēs — — neviens vairs arī negaida ķēniņmeitas, kuŗa atmodinātu. Vaj viņa pavisam arī ir kur, vaj viņa ir bijusi pavisam?

Ko viņš te bija meklejis? Viņam vajadzēja kaut vienas mazas daļiņas no tā, kas reiz bijis, viņš bija nācis atdzerties, kā izslāpis pie kāda aizmirsta skaidra avota koku ēnā, kuŗam visapkārt mazas pavasara puķes. Un viņš bija dažās dienās izsapņojis savu brīnumaino dzīves teiku — bet kas tad bija no patiesības viņa rokās bijis? It neka!

Varbūt, ka tomēr atgriežas arī īstenība, ja zinātu atburšanas vārdus.

Viņam vajadzēja aiztikt kaut ko taustamu ar savu roku.

Un tagad, kad viņš skatījās Vaiņota sejā, viņš zināja kaut ko. Viņš piegāja pie drūmā vīra, noņēma savu cepuri un sveicināja to, cieti satverdams viņa cieto roku. Tā bija viņa jaunība; viņš skatījās kā spogulī, vaj kas pretim neatsmaidīs.

Bet vīrs skatījās Smaila sejā un pakratīja galvu. „Nevaru lāga atminēties.“

Tikai kad Smailis tam bija kaut ko teicis, tas pasmaidīja manami.

„Ja. Tie laiki ir tālu, un es arī maz atminos. Laikam tā būs, kā jūs teicāt.“

Un tad viņš teica pāris vārdus par savu dzīvi un prasīja par to arī Smailim, bet tur nebija neka no tā, kas bija vajadzīgs. Viņa vārds bija pareizs — viņš bija vaiņots no raganas-dzīves par aizslēgtu apburtu pili, kur reiz... kur reiz...

Tad tas vīrs sniedza viņam roku un runāja par nevaļu un steigšanos, par darbu un māju.

Viņa cietā roka šķīrās un neka vairak nebija. Tas bija viss taustamais no Smaila sapņiem. Cieta darba vīra roka, mūžigai darba kustībai radīta.

Vaj iet vēl un satvert citu rokas? Vaj skatīties varas vīra vaj tirgotāja acīs? Vaj tās rokas būs

labakas? Ak ne, tas būtu veltīgi un par daudz skumji. Tas būtu tikpat daudz, kā glāstīt nobālušus krustus kapsētā un jautāt viņiem par to, kā reiz vējš zūzoja ozolu vaj priēžu zaros un kā lietūs lāsoja no lapam spožām dzirkstīm.

Tie vārti bija aizkrituši uz teiku zemi un ikdienu rūseja ap cieti slēgtām dzelzīm.

Smailis stāveja zem šalcošā koka un jūta, ka sēras uzdveš līdz ar vieglo vasaras vēju.

Kas tas bija, ko viņš te mekleja? Vaj dzīvībai un pasaulei kas kaiteja? Vaj ta nebija pilnīga?

Saule riteja spoža, tāpat kā priekš gadiem, un tūkstošas dzīvības sauca viņai pretim. Vaj zemē nebrieda pumpuri, vaj rozes neziedēja un ezeros neauga baltas ūdensrozes ikkatru vasaru, ikkatru gadu no jauna? Zibenis blāzmoja naktīs tāpat un rudens naktīs debess vizeja no zvaigznes, kā ar plīvuri pārvilktā, kuŗam pati mūžība cauri lūkojās. Zvaigznes zimzeja iedamas tāpat kā priekšlaikos; visa telpa bija saskaņās, kā Dieva kokle, un Viņa pirksti zināja simfoniju meklet, kuŗai vēl nevienas disonances nava bijis... Ka viņš vēl mekleja?

Un te — vaj te nestaigāja tāpat cilvēki, vaj bērnu balsis nekliedza un nesmējās? Vaj sirdis neuzziedēja ar brīnumainiem uguns ziediem un roka roku neskāva ar dziļu mīlu un trīsam?

Ka viņš mekleja?

Ne, ne, nemūžam vairs puķes tā neziedēs un nekad saule nevizēs. Un bērni un sappi un mīlestība nekad nebūs vairs tādi, kā toreiz. Ta bija pasaule, kas aizpeldejusi un nodzirkstejusi un izbeigusies. Vaj tad viņas nekur nevar atrast neviens? Vaj tas, kas bijis, bez pēdam var pazust kā dvaša? Vaj tikai par teiku pārvēršas?

Nu viņš mekleja tikai teikas, jo viss tas par teiku bija palicis. Viņš mekleja te ta augstākā brīža, kuŗā ikkatrs pasaku zemē ir bijis, viņš mekleja

kādas priekšdzīves aiz šo dienu un telpas robežam — ja, ta bija kāda cita, agraku mūžu dzīve — tik tāla un neapjaušami skaista ta bija. Kas viņai vairs ticeja? Tas, kas teikam un sapņiem tic.

Visi ir atraisījušies no tās dzīves, viņš viens vēl tur bija. Viņš viens bija meklejis ķēniņmeitu... bija gaidījis gadu gadiem un bija caur tumsu un cauri jūram gadiem skrējis uz savu sapņu spārniem un bija caur uguni traucies — pēc kādas apsolutas līgavas rokas.

Viņš bija sadedzinats un izplēnejis, viņš bija lieks starp visiem, bet viņam pastāvīgi skaneja ausīs klusi aicinoši vārdi — turp uz to zemi...

Viņam nebija ne mājas, ne ieguvumu, ne cīņu te, kur katrs tveņ rokam savu daļu. Viņam bija mazas dziesmas un mazas teikas tikai...

Smailis pacēla galvu kad visi jau bija prom.

Zvans tornī bija jau nozvanījis, durvis aizslēgtas. Klusi tikai vēji vēdināja bērzu lokanos zarus un vēlas vasaras diena kā salda dziesma duneja pār zemi.

Apkārt baznīcai tikai guleja sirmu akmeņu valnis, apsūnojis kā kapeņu sēta.

Aiz ezera, kā liela gleznotāja vilkta linija, kā izšauta loka līksts, slaidā līkumā duseja leišu meži...

Ne, nekas nava pasaka. Tā tiešam reiz ir bijis, kā zuz mīļie vārdi...

Pār sirdi lija prieks kā zelta lietus. Viņš visu bija atradis...

Tad viņš aizvēra aiz sevis mazos vārtnus un klusi aizgāja, kā nācis, pa balto lielceļu. Roku rokā viņš staigāja un runāja mīļus vārdus ar savu tālo, mekleto līgavu.

Viņi runāja par kādu priekšlaiku dzīvi uz ugunīgās salas vaiņagu zaļumā.

* * *

Vaj tad tik niecīga ir cilveka laime?

Ja, dīvaina ir zemes dēla dvēsele ar savu dārgumu.

Un ja pie viņa pieietu kāds bagats karalis un solītu tam visu zemes godību un varu par to mazo ziedu viņa pirkstos — vaj viņš to atdotu?

„Ak, karal,“ viņš teiktu — „ko tev līdzēs mans brīnums, ja tev nava pašam sava?“

Jo pārdot un pirkt mēs viņu nevaram, tāpat kā savu dzīvību.

1911.

92

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309021350

